

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

PERHETYÖN KANSIO

PIENRYHMÄKOTI PIHLAAN

Sijaishuollon perhetyön kehittämishanke

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Syksy 2013
Johanna Uuranmäki
Ritva Ylimäki

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

UURANMÄKI, JOHANNA & YLIMÄKI, RITVA:

Perhetyön kansio Pienryhmäkoti Pihlaan
Sijaishuollon perhetyön kehittämishanke

Sosionomin (amk) suuntautumisvaihtoehdon opinnäytetyö, 72 sivua

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona yksityiseen lastensuojelulaitokseen Pienryhmäkoti Pihlaan. Opinnäytetyö tehtiin kehittämishankkeena, jonka tarkoituksena oli tuoda näkyväksi Pienryhmäkoti Pihlan perheiden kanssa tehtävä työ sekä kehittää yksikössä tehtävää perhetyötä. Tavoitteena oli koota toimiva ja arki käyttöön soveltuva perhetyön kansio, joka samalla toimii niin henkilökunnan työkaluna kuin perehdytyksen apuna. Kehittämishanke toteutettiin syksyn 2012 ja syksyn 2013 välisenä aikana.

Kehittämishankkeen tuotoksena syntyi perhetyön kansio. Kehittämishankkeen aineisto koostui pääosin jo valmiina olevasta materiaalista ja sitä muokattiin Pienryhmäkoti Pihlassa käytyjen tapaamisten ja arviointikeskustelujen perusteella. Perhetyön kansio sisältää yleisellä tasolla perhetyön määrittelyä, sijaishuollon perhetyön määrittelyä sekä sen tavoitteita, Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön kuvauksen ja perhetyön menetelmiä. Perhetyön kansio on tulostettu Pienryhmäkoti Pihlan käyttöön.

Perhetyön kansio tehtiin yhteistyössä Pienryhmäkoti Pihlan henkilökunnan kanssa. Tulevaisuudessa Pienryhmäkoti Pihlan on tarkoitus syventää ja jäsentää omaa perhetyön osaamistaan ja tämä tuotos on osa suurempaa perhetyön kehittämiskokonaisuutta.

Asiasanat: perhetyö, lastensuojelu, sijaishuolto, perhetyön menetelmät, kehittämishanke

Lahti University of Applied Sciences

Faculty of Social and Health Care

UURANMÄKI, JOHANNA & YLIMÄKI, RITVA:

Family work folder to Pienryhmäkoti Pihla
A development project in foster care family work

Bachelor's Thesis in Social Services, 72 pages

Autumn 2013

ABSTRACT

This bachelor thesis was commissioned by the private child welfare institution Pienryhmäkoti Pihla. This thesis was a development project and its purpose was to make family work in Pienryhmäkoti Pihla visible and also to develop it. The aim was to assemble a functional family work folder which is suitable for everyday use and which serves as both a tool for the staff and orientation guide. The development project was conducted between autumn 2012 and autumn 2013.

The output of this development project was a family work folder. Development project material mainly already existed and it was edited based on Pienryhmäkoti Pihla's suggestions that came up during joint meetings and discussions on the evaluation. The family work folder contains the general definition of family work, definition and objectives of foster care family work, description of the family work in Pienryhmäkoti Pihla and description of the methods of family work. Pienryhmäkoti Pihla has a printed version of the family work folder and it is available for its employees.

The family work folder was made in collaboration with the staff of Pienryhmäkoti Pihla. In the future Pienryhmäkoti Pihla is to deepen and analyze their own family work skills, and this production is part of a larger development structure in family work.

Key words: family work, child protection, foster care, methods of family work, development project

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	PERHETYÖN KANSIO PIENRYHMÄKOTI PIHLAAN	3
2.1	Pienryhmäkoti Pihlan kuvaus	3
2.2	Kehittämishankkeen tausta ja tarve	5
2.3	Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite	7
2.4	Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö	7
3	PERHETYÖN MONINAISUUS	12
3.1	Moniulotteinen perhetyö	12
3.2	Lastensuojelun perhetyö	14
3.2.1	Avohuollon perhetyö	16
3.2.2	Välimaaston perhetyö	17
3.2.3	Jälkihuolto	18
4	PERHETYÖ SIJAISHUOLLOSSA	20
4.1	Sijaishuollossa tehtävä perhetyö	20
4.2	Vanhemmuus sijaishuollossa	23
4.3	Omaohjaajuus	27
5	PERHETYÖTÄ TUKEVIA MENETELMIÄ	29
5.1	Työmenetelmiä perhetyössä	29
5.2	Symbolityöskentely	31
5.3	Silta-työskentely	34
5.4	Vanhemmuuden roolikartta	36
5.5	Itsenäistyvän nuoren roolikartta	38
5.6	Verkostokartta	39
6	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS	42
6.1	Tutkimuksellisuus kehittämishankkeessa	43
6.2	Kehittämishankkeen syklit	45
7	ARVIOINTI	52
8	POHDINTA	58
	LÄHTEET	64

1 JOHDANTO

Lastensuojelun perustehtävänä on varsinaisen lasten suojelemisen ohella lasten suotuisiin kasvuolosuhteisiin vaikuttaminen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä vanhempien tukeminen lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena on turvata lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen sekä samalla taata lapselle ja hänen perheelleen heidän tarvitsemansa asianmukainen apu sekä tarvittavat palvelut ja tukitoimet. Tavoitteena on perheen jälleenyhdistäminen lapsen huostaanoton jälkeen. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on aina otettava huomioon lapsen etu (Lastensuojelulaki 417/2007, 4§).

Lastensuojelussa on aina käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu vaadi muuta. Lastensuojelulain 36§:ssä määritellään yhtenä tukimuotona perhetyö. Perhetyö mielletäänkin usein lastensuojelun avohuollossa tapahtuvaksi toiminnaksi, mutta yhtä tärkeää on huostaan otetun lapsen sijoituksen aikainen lapsen läheisten kanssa tehtävä perhetyö. Sijoituksen aikana perhetyön keinoin pyritään tukemaan ja vahvistamaan vanhemmuutta sekä perheen kuntoutumista. Lastensuojelun sijaishuollon perhetyön onnistumisen edellytyksenä on, että vanhemmat hyväksyvät lapsensa sijoituksen. Perhetyön tarkoituksena onkin sitouttaa perheet yhteisesti asetettuihin tavoitteisiin lapsen tasapainoisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Perhetyön tavoitteena on siten mahdollistaa ja luoda toimivia yhteyksiä lapsen läheisiin ihmisiin. (Saastamoinen 2010, 3.)

Perhetyön kehittäminen sijaishuollon aikana on tärkeää, sillä suunnitelmallinen perhetyö mahdollistaa muun muassa lastensuojelulain velvoittaman perheen jälleenyhdistämisen sekä vanhempien tuen lapsen sijoituksen aikana. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§.) Esimerkiksi valtakunnallisilla lastensuojelun sijaishuollonpäivillä (2013) tuotiin useamman lastensuojelun asiantuntijan ja kokemusasiantuntijan alustuksessa esille, miten tärkeää on tarkastella perheen jälleenyhdistämisvelvoitteen toteutumista sijaishuollon toiminnassa tai sen jälkeisessä kotiuttamisprosessissa.

Puustinen-Korhonen & Pösö (2010, 30) puolestaan toteavat selvityksessään lastensuojelun vaikuttavuudesta ja kehittämistarpeista, että sijaishuolto antaa ainut-

kertaisen mahdollisuuden sekä sijoitetun lapsen että hänen perheensä tukemiseen ja auttamiseen. Tätä tukea voidaan tarjota esimerkiksi sijaishuollon perhetyön muodossa. Kuitenkin valtion tarkastusviraston tarkastuskertomuksessa (6/2012, 132) todetaan, että tiivistä perhetyötä tehdään vain harvoissa ja pitkään toimineissa sijaishuollon yksiköissä.

Hovi-Pulsa (2011, 1–2) toteaa lastensuojelun perhetyöhön ja sen käytäntöihin kohdistuvassa tutkimuksessaan, että perhe ja perheen kanssa työskentely on nostettu painopistealueeksi sekä valtakunnallisella että kunnallisella tasolla. Perhetyön tekemiseen ei kuitenkaan ole olemassa valmista mallia, vaan työntekijöiden on koko ajan kehitettävä sekä työalaa että itseään työntekijöinä. Työala voi kehittyä vain, jos sille löydetään yhteinen käsitteistö ja kieli. Lisäksi yksi tärkeä peruste perhetyöhön kohdistuvalle tutkimukselle on se, että lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä ja sitä kautta myös perheiden tuen tarve lisääntyvät jatkuvasti.

Lastensuojelun sijaishuollon perhetyö on siis varsin ajankohtainen kehittämisen ja tutkimuksen aihe. Oman osuutemme lastensuojelun sijaishuollon perhetyön kehittämiseen pyrimme antamaan opinnäytetyössämme kehittämishankkeena, jonka teimme yhteistyössä yksityisen lastensuojelulaitoksen Pienryhmäkoti Pihlan henkilökunnan kanssa. Pienryhmäkoti Pihlan henkilökunta koulutettiin vuonna 2012 perhetyöhön Lahden ammattikorkeakoulun järjestämässä omaohjaajuustäydennyskoulutuksessa. Opinnäytetyömme tavoitteena oli koota toimiva Pienryhmäkoti Pihlan arkikäyttöön soveltuva perhetyön kansio tämän koulutuksen materiaalin ja Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön tarpeiden pohjalta. Tavoitteena oli myös tuoda näkyväksi Pienryhmäkoti Pihlan perheiden kanssa työskentely. Kehittämishankkeen tuotoksena kokosimme perhetyön kansion, jota Pienryhmäkoti Pihlan henkilökunta voi hyödyntää omassa työssään tehdessään perhetyötä heille sijoitettujen lasten ja nuorten sekä heidän läheistensä kanssa.

2 PERHETYÖN KANSIO PIENRYHMÄKOTI PIHLAAN

Tässä luvussa kuvataan aluksi Pienryhmäkoti Pihlan toimintaa, sen toimintaperiaatteita sekä työtä ohjaavia arvoja. Luvussa tuodaan esille myös opinnäytetyön taustat ja tarve kehittämishankkeelle sekä esitellään opinnäytetyön tarkoitus ja sen tavoitteet.

Tämän luvun loppukappaleessa avataan Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö, mitä muotoja perhetyö sisältää ja miten Pienryhmäkoti Pihlassa työskennellään heille sijoitettujen lasten perheiden kanssa. Pienryhmäkoti Pihlan perhetyössä korostuu sijaishuollossa olevien lasten vanhempien tukeminen sekä perhetyön profiloituminen osaksi omaohjaajatyöskentelyä. Opinnäytetyön luettavuuden ja ymmärrettävyyden kannalta Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö kuvataan jo tässä vaiheessa, sillä keskeiset käsitteet ja niiden määrittely teoriaosuudessa pohjautuvat Pienryhmäkoti Pihlan perhetyöhön. Jatkossa opinnäytetyössä käytetään Pienryhmäkoti Pihlasta myös lyhyempää muotoa Pihla tai pienryhmäkoti.

2.1 Pienryhmäkoti Pihlan kuvaus

Pienryhmäkoti Pihla on perustettu kesäkuussa 2008 ja sijaitsee Hollolassa maaseudun rauhassa, vain 12 kilometriä Lahden keskustasta ja sen palveluista. Pienryhmäkoti Pihla on seitsenpaikkainen yksityinen lastensuojelulaitos, joka tarjoaa sijaishuoltopalveluja ensisijaisesti 7–18-vuotiaille huostaanotetuille tai avohuollon tukitoimin tuettaville lapsille. Henkilökunnan jäseniä Pihlassa oli opinnäytetyön työstämishetkellä seitsemän. (Back 2013; Pienryhmäkoti Pihla 2013a.)

Pienryhmäkoti Pihla on pienimuotoinen lastensuojeluyksikkö, jossa arki voidaan rakentaa yhteisöllisyyden ja turvallisuuden pohjalle. Pihlan kodinomaisen ja rauhallisen toimintaympäristö luo tasapainoisen ja turvallisen kasvuympäristön lapselle ja nuorelle, jossa hän voi harjoitella toisen kunnioittamista ja huomioonottamista, vastuunkantamista sekä yhteiskunnan ja elämän perustaitojen ja -arvojen opettelemista. Pihlan selkeä strukturoitu arki osaltaan tukee sijoitettujen lasten perusturvaa ja tuo tasapainoa lasten elämään. (Pienryhmäkoti Pihla 2013a; Pienryhmäkoti Pihla 2013b.)

Pienryhmäkoti Pihlan kasvatustyötä ohjaavat viisi aukikirjoitettua arvoa, joita ovat tavoitteellisuus ja laatu, välittäminen, oikeudenmukaisuus, turvallisuus sekä yhteisöllisyys ja kodinomaisuus. Nämä Pihlan työtä ohjaavat arvot ovat jokapäiväisessä toiminnassa ja kasvatustyössä tiiviisti läsnä. Pienryhmäkoti Pihlan toiminta on tavoitteellista yhteistyötä niin oman tiimin kuin lasten läheistenkin kanssa. Lapset ja nuoret kasvatetaan ottamaan omasta toiminnastaan vastuuta ja samalla kantamaan osaltaan vastuunsa pienryhmäkodin arjesta. Heitä tuetaan aidolla välittävällä työotteella itsenäisyyteen, rohkeuteen, oma-aloitteisuuteen ja aktiivisuuteen, jotta lapset ja nuoret saisivat hyvät eväät elämäänsä sijoituksen jälkeen. (Pienryhmäkoti Pihla 2013a; Pienryhmäkoti Pihla 2013b.)

Pienryhmäkoti Pihlan keskeisenä toiminta-ajatuksena ja toiminnan tavoitteena on tehdä laadukasta lastensuojelutyötä. Saavuttaakseen tavoitteensa Pihlassa panostetaan jokaisen lapsen kohdalla sijoituksen korjaavaan merkitykseen ja nuoren tasa-arvoiseen ja itsenäiseen tulevaisuuteen tähtäävään hoitoon. Lapset ja nuoret kohdataan yksilöllisesti kunkin asiakkaan yksilölliset tavoitteet ja erityistarpeet huomioon ottaen niin, että sijoituksen avulla pystyttäisiin tukemaan mahdollisimman hyvin lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Laadukkaaseen lastensuojelutyöhön Pihlassa pyritään työskentelemällä tavoitteellisesti ja kehittäväällä työotteella. (Pienryhmäkoti Pihla 2013a; Pienryhmäkoti Pihla 2013b.)

Pienryhmäkoti Pihlan toiminnan yksi keskeisempiä kulmakiviä on lasten ja läheisten kanssa tehtävä yhteistyö. Lapsen ja muun perheen välisiä suhteita halutaan vahvistaa. Itsenäistyville nuorille rakennetaan jokaisen nuoren omiin tarpeisiin ja tavoitteisiin pohjautuva jälkihuoltosuunnitelma yhteistyössä sijoittavan kunnan sosiaalityöntekijän kanssa. Pihlan perhetyötä on vahvistettu kouluttamalla koko Pihlan kasvatushenkilökunta perhetyöhön vuonna 2012. (Pienryhmäkoti Pihla 2013a; Pienryhmäkoti Pihla 2013b.)

Pienryhmäkoti Pihlassa on käytössä omaohjaajamenetelmä. Käytännössä omaohjaajatyötä tehdään parityönä kuitenkin niin, että yhdellä aikuisella on päävastuu lapsen kanssa tehtävästä tavoitteellisesta kasvatustyöstä. (Back 2013.) Opinnäytetyössämme tulemme käyttämään omaohjaaja-nimikettä. Tämä siksi, että Pihlassa työskennellään omaohjaajana. Pienryhmäkoti Pihlan johtaja Back (2013) kertoo päätyneensä omaohjaaja-nimikkeeseen puntaroidessaan asiaa hoitaja – ohjaaja -

termien välillä; hoitaja sanana tuo mieleen potilaan, jolloin aikuinen – nuori - suhteessa nuoresta tulisi passiivisempi osapuoli, jota hoidetaan. Ohjaaja -termi kuvaa enemmän sitä, mitä työ Pihlan omaohjaajana pitää sisällään; ohjausta, neuvontaa, opastusta yhteistyössä lapsen ja nuoren sekä heidän läheisten kanssa.

2.2 Kehittämishankkeen tausta ja tarve

Opinnäytetyön aihe valittiin tekijöiden kiinnostuksen mukaan lastensuojelun ja nimenomaan sijaishuollossa tehtävän perhetyön piiristä. Toinen meistä työskentelee lastensuojelussa ja toinen kehitysvammahuollossa, jossa myös on tarvetta lastensuojeluosaamiselle. Opinnäytetyön aihetta pohtiessa painotettiin työelämälähtöisyyttä, sillä sen kautta oli mahdollista tuottaa jotain konkreettista ja työelämälle hyödyllistä. Pienryhmäkoti Pihla valikoitui toimeksiantajaksi, koska heillä oli tarjolla meitä kiinnostava aihe sijaishuollon perhetyöstä. Lisäksi heillä oli selkeä tarve kehittämishankkeelle.

Pienryhmäkoti Pihlassa tehdään perheiden kanssa töitä perheen erilaiset tilanteet huomioon ottaen ja siihen sopivin menetelmin. Yhtenäistä perhetyön linjaa ei kuitenkaan ole ollut. Tästä johtuen koko henkilökunta koulutettiin Lahden ammattikorkeakoulussa perhetyön omaohjaajatäydennyskoulutuksessa perhetyöhön vuonna 2012. Koulutuksen aikana todettiin, että perhetyön toteuttamiseen liittyvät menetelmät olisi hyvä koota kansion muotoon. Samalla kansioon sisältyisi koulutuksessa käsiteltyä perhetyötä. Hankkeen idea oli siis lähtöisin työyhteisön tarpeesta kehittää yksikön perhetyötä.

Pienryhmäkoti Pihlan johtaja Back näkee lisäkoulutuksen auttaneen henkilökuntaa ymmärtämään enemmän lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä kanssa tehtävää perhetyötä ja sen tavoitteita. Back toteaa myös, että läheisverkostojen kanssa työskennellessä on osattava reflektoida omaa työtään sekä opittava siitä lisää, jolloin lisäkoulutus auttaa myös sanoittamaan jo tehtyä työtä. (Back 2013.)

Sijoituksen aikana tapahtuvan perhetyön keinoin tulee pyrkiä vaikuttamaan vanhemmuuden rakentumiseen, vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen, ja vanhempien sekä sijaishuoltopaikan välisen yhteistyön onnistumiseen. Näiden toimenpiteiden avulla lapsen tai nuoren kotiinpalautuminen sijoituksen päättyessä on

todennäköisempää. Seuraavaksi esitellään muutama eritasoinen tutkimus, joissa edellä mainitut asiat koetaan tärkeiksi tekijöiksi.

Pitkänen (2011) tuo esille tutkimuksessaan ”Vastuun paikka! – Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotoissa” vanhempien kokemuksia lastensuojelutyöstä, saamastaan tuesta ja ylipäättän kokemuksia vanhemmuudesta lapsen sijoituksen aikana. Tutkimuksessa vahvistui se, että vanhempien tukeminen lastensuojelutyön käytännöissä oli varsin vähäistä, ja että rinnakkaisen vanhemmuuden tukemista ja lastensuojelun ammattikäytäntöjä on kehitettävä sijoituksen aikana niin, että vanhempien tuen saaminen varmistetaan lapsen sijoituksen aikana. Huostaanottojen purkamisen edellytyksenä on, että vanhempien elämänhallinta paranee.

Lisensiaatintutkimuksessaan ”Arkilähtöinen perhetyö – Strukturoitua avoimuutta” Hovi-Pulsa (2011, 65) painottaa sitä, että toiminnan perimmäinen tavoite on lapsen etu. Sitä puolestaan lähestytään lastensuojelun perhetyössä usein vanhemmuudesta käsin. Perhetyön keskeisimmäksi tavoitteeksi nostetaan nimenomaan vanhemmuuden ja perheen tukeminen, sillä lapsen etu turvataan lähtökohtaisesti lapsen läheissuhteiden jatkuvuudessa. Vanhemmuuden tukemisen tavoitteena taas on riittävän vahva vanhemmuus, jossa lapsen tarpeisiin vastataan riittävällä tavalla.

Hoskola & Korhonen (2013, 1) tuottivat toimintatutkimuksellisenä opinnäytetyönään Pienryhmäkoti Venlaan perhetyön kansion. Pienryhmäkoti Venlan henkilökunta osallistui samaan koulutukseen Lahden ammattikorkeakoulun järjestämään perhetyön omaohjaajatäydennyskoulutukseen kuin Pienryhmäkoti Pihlan työntekijätkin. Pienryhmäkoti Venlaan laadittu perhetyön kansio sisälsi koulutuksessa käsiteltyä perhetyötä ja sen menetelmiä. Grönroos & Sundqvist (2012,1) puolestaan laativat perhetyön mallin Pienryhmäkoti Kastanjaan sijaishuollon perhetyön kehittämishankkeena. Toimintatutkimuksen tuloksena tekijät loivat vanhemmuutta tukevan perhetyönmallin Pienryhmäkoti Kastanjaan, joka pohjautuu vanhemmuuden roolikarttaan. Molemmissa tutkimuksissa nähtiin perhetyön kehittäminen sijaishuollossa tärkeäksi, sillä huostaanoton aikana tehdyn perhetyön keinoin voidaan päästä lähemmäksi perheen jälleenyhdistämistavoitetta.

2.3 Kehittämishankkeen tarkoitus ja tavoite

Pienryhmäkoti Pihlassa ei ole ollut yhtenäistä perhetyön linjaa, vaan jokainen on tehnyt perhetyötä omien taitojensa, kiinnostuksensa ja tietojensa varassa. Tämän kehittämishankkeen **tarkoituksena** oli kehittää Pienryhmäkoti Pihlan perheiden kanssa tehtävää työtä sekä yhdenmukaistaa ja vahvistaa sitä. **Tarkoituksena** oli myös tehdä näkyväksi kyseisen pienryhmäkodin perhetyö.

Pienryhmäkodin henkilökunta kävi omaohjaajuus-täydennyskoulutuksen vuonna 2012. Tämä koulutus sisälsi perhetyön koulutusmateriaalia, joka haluttiin koottavan kansion muotoon. Henkilökunnan toiveena oli, etteivät koulutuksen sisältämät menetelmät ja perhetyön aiheet unohtuisi, vaan juurtuisivat osaksi Pienryhmäkoti Pihlan perhetyötä. Kehittämishankkeen **tavoitteena** oli koota Pienryhmäkoti Pihlaan toimiva ja arkikäyttöön soveltuva perhetyön kansio, joka toimii niin henkilökunnan työkaluna kuin perehdytyksen apuna Pienryhmäkoti Pihlassa. **Tavoitteena** oli, että perhetyön kansio olisi henkilökunnan toiveita vastaava.

2.4 Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö

Lapset tulevat Pienryhmäkoti Pihlaan avohuollon tukitoimin sijoitettuna tai huostaanoton kautta. Pihlassa on tarjolla myös jälkihuollon palveluja. Vaikka Pihlassa saattaa olla monenlaisia sijoitusmuotoja, perhetyön sisältö ei juuri siitä muutu. Avohuollon tukitoimin sijoitettujen lasten ja nuorten vanhempien kanssa ollaan jo käytännön syistä enemmän yhteydessä, kun esimerkiksi pyydetään tai kysytään lapsen lupa-asioihin liittyviä asioita vanhemmilta. (Halonen 2013.)

Lapsen sijoituksen aikana Pihlassa tehdään kohdennettua perhetyötä lapsen tai nuoren perheisiin, jonka yhtenä tavoitteena on lastensuojelulain 4§ (2007/417) mukainen perheen jälleenyhdistäminen. Pihlan vastaava ohjaaja Vepsäläinen (2013) toteaa, että kohdennettua perhetyötä tehdään kunkin perheen tarpeet ja toiveet huomioiden. Kohdennetun perhetyön tavoitteena on esimerkiksi parantaa perheen jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta ja kommunikointia tai vahvistaa vanhempien vanhemmuutta nuoren sijoituksen yhteydessä. Kohdennettua perhetyötä voidaan tehdä myös sijoittajan toiveesta. Aina ei myöskään ole mahdollista kotiuttaa lasta. Tällöin perheen jälleenyhdistäminen voi olla juuri tuon keskinäisen

vuorovaikutuksen vahvistamista, lapsen ja vanhemman välisen suhteen mahdollistamista sekä sen ylläpitämistä.

Yhteistyö perheiden kanssa

Pienryhmäkoti Pihlassa korostuu arjessa mukana oleva perhetyö. Tämä näkyy tiiviinä yhteistyönä ja yhteydenpitoa lapsen tai nuoren vanhempiin. Perheisiin pidetään säännöllisesti yhteyttä puhelimitse viikoittain ja joskus useamman kerran viikossa. Vanhempia tavataan esimerkiksi silloin, kun lasta tai nuorta viedään viikonlopun tai loman viettoon kotiin, tai kun häntä haetaan kotoa. Sijoitettujen lasten kotiin tehdään myös etukäteen sovittuja kotikäyntejä. Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön yhtenä tärkeänä tavoitteena on siis ylläpitää ja vahvistaa lapsen tai nuoren sekä kodin välistä suhdetta sijoituksen aikana. Jos minkäänlaista suhdetta ei ole, sellainen pyritään rakentamaan. Jos sekään ei ole mahdollista, pyritään luomaan suhteita sukulaisiin. (Halonen 2013.) Vepsäläinen (2013) toteaa edelleen, että ennen kaikkea olisi tärkeää löytää lapsen omasta historiasta hänelle merkityksellinen ihminen; joku, joka osaa kertoa jotain lapsen elämästä tai lapsuudesta ennen sijoitusta; joku, joka osaa tuoda näkyväksi lapsen menneisyyden aukkokohtia.

Pienryhmäkoti Pihlan ohjaaja Halonen (2013) toteaa lisäksi, että perheiden kanssa työskentely ja yhteydenpito vanhempiin tulevat näkyväksi myös nuorille, koska asioista sovitaan yhdessä sekä nuorten että vanhempien kanssa ja kerrotaan esimerkiksi kuulumisia koulun käynnistä, arjesta ja terveydestä rehellisesti vanhemmille. Kuukausittain kirjattava kuukausikooste vielä kokoaa lapsen tai nuoren kuukauden aikana sattuneet arjen tapahtumat ja tekemiset yhteen. Tähän kuukausikoosteeseen myös lapsella tai nuorella on mahdollisuus laittaa omat terveisensä sosiaalityöntekijälleen. Kuukausikooste lähetetään sijoittaneelle sosiaalityöntekijälle sekä annetaan vanhemmille.

Yhteinen kasvatusvanhemmuus

Pienryhmäkoti Pihlassa pyritään yhteiseen kasvatusvanhemmuuteen. Yhteisessä kasvatusvanhemmuudessa on kyse vanhemman kanssa rinnakkain kulkemisesta, yhdessä jaetusta vanhemmuudesta lapsen tai nuoren sijoituksen aikana. Vanhempia tuetaan ja rohkaistaan ottamaan vanhemman oma vastuu lapsen kasvatuksesta niin, että heille tulisi kokemus yhdessä kasvattamisesta, jaetusta kasvatusvan-

hemmuudesta. Tärkeää on saada vanhemmat ymmärtämään, että Pihlassa ollaan myös heitä varten. (Vepsäläinen 2013.)

Lapsen tai nuoren sijoituksen aikana vanhempien kanssa työskennellään niin, että löytyisi yhteinen näkemys ja linja lapsen tai nuoren asioissa ja kasvatuksessa. Taivotteena on, että luottamus sijaishuoltopaikan ja vanhempien välillä vahvistuisi niin, että sovitusta asioista voitaisiin myös pitää kiinni. Tällaisia tapaamisia, joissa yhdessä vanhempien, lapsen tai nuoren, sijoittajan sekä pienryhmäkodin ohjaajan kanssa sovitaan hoitoon ja kasvatukseen liittyvistä asioista, on esimerkiksi säännöllisin väliajoin kokoon kutsutut hoito- ja kasvatuspalaverit. Myös verkostopalavereissa voidaan pohtia laajemman osallistujajoukon kanssa monenlaisia esimerkiksi lapsen tai nuoren hoitoon liittyviä asioita. (Halonen 2013.)

Perheet ja vanhemmat ovat tervetulleita myös tapaamaan lapsiaan Pienryhmäkoti Pihlaan, kun asiasta on ensin yhdessä sovittu. Perheiden on mahdollista osallistua arjen yhteiseen tekemiseen esimerkiksi ruoanlaiton ja ulkoilun merkeissä. Pihlassa pidetään avoimia ovia ja vietetään yhteisiä juhlia perheiden kanssa, esimerkiksi joulun aikaan tarjotaan perinteiset joulukahvit. Sekä kesäisin että talvisin pienryhmäkodilla pyritään pitämään niin sanottu perheiden päivä, jolloin sijoitettujen lasten ja nuorten vanhemmat ovat tervetulleita touhuamaan lastensa kanssa pienryhmäkotiin. Mikäli perheiden tilanne on sellainen, että yhdessä työskentely onnistuu, Pihlassa on hyvät tilat rauhoittua esimerkiksi sukupuun tekemisen ääreen. Myös muita erilaisia työmenetelmiä perhetyön tukena on mahdollista käyttää. (Halonen 2013.) Sekä Sukupuu-työskentelyä että muita erilaisia perheiden kanssa työskentelyn tueksi kehitettyjä menetelmiä kuvataan tarkemmin perhetyötä tukevien menetelmien esittelyn yhteydessä, kappaleessa 5.

Omaohjaajuus

Pienryhmäkoti Pihlassa on käytössä omaohjaajamenetelmä. Back (2013) toteaa, että heille sijoitetuilla lapsilla tai nuorilla on usein ongelmia kiintymyssuhteessaan vanhempiinsa, jolloin omaohjaajan kautta ja hänen kanssaan lapsi tai nuori voi harjoitella turvallista kiintymistä aikuiseen. Omaohjaajan vastuulla onkin kaikinpuolinen lapsen tai nuoren asioista huolehtiminen ja vastaaminen sekä lapsen ja nuoren asioissa tilanteen tasalla oleminen. Omaohjaaja on läsnä lapsen tai nuoren arjessa monella tavalla ollen mukana harrastuksissa, suunnitellessa taloudellisia

asioita tai vaatehuoltoa sekä vastaten lapsen tai nuoren hankinnoista. Hän toimii linkkinä koulun ja kodin välillä, laatii kuukausittain koosteen lapsen tai nuoren tapahtumista sekä on läsnä lapsen hoito- ja kasvatuspalavereissa ja verkostopalavereissa. Omaohjaajapäivänä hänellä on mahdollisuus antaa vielä intensiivisempää aikaa ja läsnäoloa ”omalle” lapselleen tai nuorelleen. (Halonen 2013.)

Pienryhmäkoti Pihlassa perhetyö on hyvin pitkälti profiloitunut omaohjaajaan, sillä omaa erityistyöntekijää perhetyöhön ei ole. Omaohjaajan yhtenä tärkeänä tehtävänä onkin tehdä tiivistä yhteistyötä sijoitettujen lasten ja nuorten perheiden sekä heidän läheistensä kanssa. Omaohjaaja kantaa suurimman vastuun yhteydenpidosta perheisiin ja hän pyrkii tapamaan perhettä ainakin kerran kuukaudessa. Omaohjaaja suunnittelee myös kotilomat yhteistyössä nuoren ja vanhempiensa kanssa. Omaohjaajan tehtävänä on myös tukea ja edistää lapsen ja hänen vanhempiensa sekä lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpitoa ja vuorovaikutusta. Vaikka jokaiselle lapselle on nimetty omaohjaaja, on hänen tukenaan koko muu työyhteisö, joka tarvittaessa hoitaa lapsen tai nuoren asioita omaohjaajan vapaapäivinä tai loma-aikoina. (Halonen 2013.)

Perhetyötä avohuollon tukitoimin, välimaastossa sekä jälkihuollossa

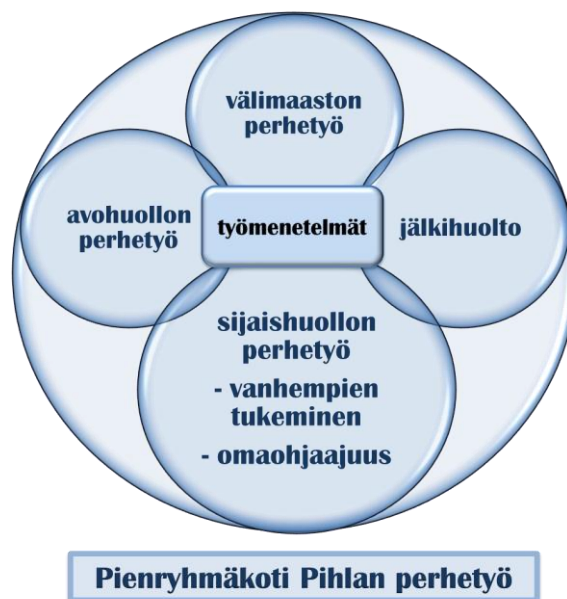
Pienryhmäkoti Pihlassa voidaan tehdä myös tietyissä tilanteissa avohuollon tukitoimin sekä kriisityönä perhetyötä. Tämä avohuollon ja sijaishuollon välimaastoon sijoittuva perhetyö tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että kriisitilanteessa voidaan ottaa väsynyt äiti ja vauva pienryhmäkodille joksikin aikaa asumaan, jolloin tuetaan vanhemmuutta eri tavalla. Pihla tarjoaa näin pikaisen avun väsyneelle äidille, jolloin samalla voidaan huolehtia vauvasta ja välttää mahdollinen huostaanotto vauvan kohdalla. (Halonen 2013.)

Vepsäläinen (2013) jatkaa, että edellä mainittua tukea voidaan antaa niissä tilanteissa, kun esimerkiksi äidillä on jo olemassa oleva lastensuojeluasiakkuus jälkihuollon kautta tai kun perhe on tullut tutuksi heille jo sijoituksen aikana. Myös sellaisissa tilanteissa välimaaston perhetyötä voidaan tehdä, kun Pihlaan on jo sijoitettu osa perheen lapsista ja kotona asuvat sisarukset tarvitsevat väliaikaista paikkaa asua esimerkiksi vanhemman sairauden vuoksi. Tällöin perheen kokonaisvaltainen tukeminen Pihlassa on tilapäisesti mahdollista. Pienryhmäkoti Pihlassa otetaan huomioon näin myös sijoituksessa olevan lapsen tai nuoren kotona

asuvat sisarukset. Kotona asuvat sisarukset pyritään ottamaan myös huomioon ja sisaruutta tukemaan muun muassa sisarustapaamisilla ja perhetapaamisilla Pihlassa. Sisaruksilla on mahdollista olla sovitusti yökylässä sijoituksessa olevan lapsen luona. (Halonen 2013.)

Pienryhmäkoti Pihlassa työskennellään myös kotiuttamisen yhteydessä sekä sen aikana perheiden kanssa. Kun esimerkiksi avohuollon tukitoimin sijoitetun nuoren kohdalla mietitään kotiin palaamista, vanhempien ja nuoren kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Avohuollon sijoituksen loppuvaiheessa nuori voi käydä tiheämmin kotiharjoittelussa, ja onnistuneiden kotilomien jälkeen nuori voi olla jo pidempään kotona. Nuoren kotiuttamisen jälkeen Pihlasta pidetään yhteyttä puhelimitse, kotikäynnein ja palaverein. Näin tiivis yhteydenpito tukee perhettä muuttuneessa perhetilanteessa ja nuorella säilyy tutut ihmiset vielä sijoituksen jälkeenkin. (Vepsäläinen 2013.)

Pienryhmäkoti Pihlan perheiden kanssa tehtävän työn muodot sekä niiden painotukset Pihlan perhetyössä havainnollistetaan vielä alla olevassa kuviossa (kuvio 1). Opinnäytetyömme teoriasisältö ja käsitteet nousevat Pienryhmäkoti Pihlan perhetyöstä ja sen määrittelystä, joten kuvio tuo esille myös opinnäytetyömme teoriasisällön painotusalueet.

KUVIO 1. Opinnäytetyön teoriasisällön painottuminen

3 PERHETYÖN MONINAISUUS

Perhetyön käsite on hyvin moninainen eikä perhetyölle näin ollen ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää (Uusimäki 2005, 3). Tässä luvussa esitellään perhetyön moniulotteisuutta ja perhetyön moninaisia muotoja yhteiskunnassa.

Lisäksi luvussa avataan lastensuojelun perhetyötä. Lastensuojelun perhetyön kapaleessa määritellään lyhyesti avohuollon ja välimaaston perhetyötä sekä jälkihuoltoa, koska nämä perhetyön muodot näkyvät myös Pihlan perhetyössä. Pihlan perheiden kanssa tehtävän työn varsinainen painopiste on kuitenkin sijaishuollon perhetyössä, ja tätä perhetyön muotoa jäsennetään luvussa 4 Perhetyö sijaishuollossa.

3.1 Moniulotteinen perhetyö

Perhetyöllä voidaan tarkoittaa niin perheen kanssa yleisesti tehtävää perhetyötä kuin perheiden kanssa heidän kodeissaan tehtävää työtä. Perhetyöllä voidaan tarkoittaa myös lastensuojelullisia, perheterapeuttisia tai ennaltaehkäiseviä palveluja. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12.) Jo kuntatasolla perhetyötä voidaan toteuttaa eri toimialoilta käsin. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystoimeen sijoittuvat lastensuojelun ja kodinhoidon perhetyö sekä terveydenhuollon ja perheneuvoloiden perhetyö. Näin perhetyö näyttäytyy hyvin erilaisena hoitotyön, sosiaalityön, varhaiskasvatuksen, koulun, laitosten tai kodinhoidon kontekstissa. (Nätkin & Vuori 2007, 7.)

Järvinen ym. (2012, 72) jäsentävät perhetyön ennaltaehkäisevään perhetyöhön, lastensuojelun perhetyöhön sekä vaativan perhetyön erityisalueeseen. Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on ennen kaikkea auttaa ja tukea perhettä arjessa ylläpitämällä perheen hyvinvointia ja vahvistamalla perheen voimavaroja niin, etteivät ongelmat pääse kärjistymään. Lastensuojelun perhetyön eri muotoja ovat esimerkiksi avohuollon perhetyö, kuntouttava perhetyö, sijaishuollossa tehtävä perhetyö sekä jälkihuollon perhetyö (Uusimäki 2005, 12–13).

Vaativan perhetyön erityisalueeseen voidaan katsoa sisältyvän esimerkiksi erikoissairaanhoidossa lasten psykiatriassa tai lastenosastoilla tehtävä perhehoitotyö. Myös Ensi- ja turvakotien liitossa lastensuojeluperheiden tarpeisiin kehitetty AI-

vari-perhetyönmalli sekä monikulttuurinen perhetyö voidaan katsoa kuuluviksi vaativan perhetyön erityisalueisiin. (Järvinen 2012, 90–91.) Hurtig (2003, 26, 130) toteaa, että laitos- ja avohuollon välimaastoon on synnytetty uudentyypisiä perhetyön palvelumuotoja, jotka mahdollistavat joustavan liikkumisen tuossa välimaastossa asiakasperheiden tilanteiden ja tarpeiden mukaan.

Perhetyön kohteena ovat aina perhe ja sen jäsenet, jolloin joudutaan myös pohtimaan perheen käsitettä (Nätkin ym. 2007, 8). Perhe itse määrittelee, millainen se on ja keitä perheeseen kuuluu. Jokaisella perheen jäsenellä on omia arvoja, elämänkatsomusta sekä merkityksiä eri asioille, jotka tulee ottaa huomioon perheen kanssa työskennellessä. Perheillä on myös hyvin erilaisia tuen ja avun tarpeita, jotka osaltaan määrittävät perhetyön tavoitteita ja päämääriä. Perhetyöhön kuuluu asiakasperheen tuen tunnistaminen sekä tuen tarjoaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta suuremmilta ongelmilta välttyttäisiin. Tavoitteena voidaan pitää perheen auttamista tulemaan toimeen omillaan, ilman ulkopuolelta tulevaa apua. (Järvinen ym. 2012, 15, 23; Uusimäki 2005, 7, 9, 36.)

Perheen kanssa työskentelyyn on monia erilaisia työmuotoja, toimintatapoja ja -malleja. Perhetyötä voidaan toteuttaa esimerkiksi perhetapaamisina, kotikäynteinä, toiminnallisina ryhmätyömuotoina, vertaisryhmätoimintana tai erilaisten keskustelujen, neuvonnan ja ohjauksen avulla. (Järvinen ym. 2012 158; Hurtig 2003, 26). Mervi Uusimäki (2005) tuo selvityksessään ”Perhetyötäkö kaikki?” esille muun muassa sen, että perhetyön eri muotoja voidaan eritellä perhetyön tehtävän, tarpeen, asiakkaan ja ammattilaisen suhteen sekä työmenetelmien avulla. Hän nostaa esille myös yhdeksi työmenetelmäksi työparityöskentelyn, jossa työpari esimerkiksi tuo perheen kanssa järjestettäviin tilanteisiin ja kohtaamisiin uusia näkökulmia. (Uusimäki 2005, 74–75.) Hurtig (2003, 26) on samoilla linjoilla Uusimäen (2005) kanssa siitä, että perhetyön toimintamuotoja ja -tapoja voidaan hahmottaa sen mukaan, mihin tilanteeseen ja tarpeeseen ne on suunniteltu, mitkä ovat perhetyölle asetetut tavoitteet ja lähestymistavat tai missä perhetyötä tehdään.

Koska perheiden avun ja tuen tarpeet vaihtelevat, jo hyväksi koettujen menetelmien ja toimintatapojen lisäksi tulisi kehittää uudentyypisiä ja monipuolisempia perheiden palvelumalleja. Tällaisena uutena palvelumallina esimerkiksi Pietilä-Hella esittää perhekeskustoimintaa. (Pietilä-Hella 2006, 72.) Perhekeskustoimin-

taa on kehitetty eri tahoilla, mutta selkeää mallia sille ei vielä ole. Tavoitteena on kuitenkin koota alueelliset perheiden palvelut toimijaverkostoiksi. Keskeistä on toimijoiden yhteistyö, ei se, että palvelut vain sijoitetaan yhteen paikkaan. (Rönkkö & Rytönen 2010, 300.)

3.2 Lastensuojelun perhetyö

Lastensuojelu on lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämistä ja turvaamista (Bardy 2009, 11). Lastensuojelutyö lähtee tarpeesta suojella lasta. Se tähtää niin lapsen kuin hänen perheensä kuntouttamiseen. (Mikkola 2004, 77.) Lastensuojelu on siis lapsen kehityksen ja terveyden turvaamista ja sitä vaarantavien tekijöiden poistamista (Bardy 2009, 41). Lastensuojelun asiakkuus sekä perhetyö käynnistyvät sosiaalityöntekijän päätöksellä sitä edeltäneen selvityksen jälkeen. Lastensuojelun avohuollon tukitoimien asiakkuus alkaa samalla tavoin. (Heino 2008, 45.)

Heino, Berg ja Hurtig (2000) toivat laajassa tutkimuksessaan ”Perhetyön ilo ja hämmennys – Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyyksiä” ensimmäisen kerran esille perhetyön varsin moninaisen ja pirstaleisen kentän. Tutkimuksen yleisenä tavoitteena oli tarkentaa perhetyön toimintamuotoja ja -tapoja. Tutkimuksessa kävi ilmi, että lastensuojelussa perhetyötä tekevät monet tahot ja perhetyöstä puhutaan kymmenillä käsitteillä. Myös Hovi-Pulsa (2011) mainitsi tutkimuksessaan perhetyön olevan vasta muodostumassa oleva työala, joka hakee paikkaansa lastensuojelutyön kentässä, ja että perhetyötä laajasti yhdistävää teoreettista tietoperustaa ei ole löydettävissä. Hovi-Pulsa (2011) arveli tämän olevan yksi syy siihen, että perhetyön käsitteistö oli edelleen – kymmenen vuotta Heino ym. (2000) tutkimuksen jälkeen – jäsentymätöntä. (Hovi-Pulsa 2011, 1.)

Pösö (2007) kuvaa lastensuojelutyön olevan samanaikaisesti niin lapsille ja lapsiperheille tarkoitettua palvelua kuin puuttumista perheen ainutkertaisuuteen. Tämä tuen ja kontrollin kaksijakoisuus näkyy sekä lastensuojelulaissa että käytännön työssäkin. Lastensuojelun työntekijöiden tulee tukea ja auttaa lapsia ja perheitä riskitilanteissa ja samanaikaisesti heidän tulee arvioida, valvoa ja mahdollisesti puuttua perheen tilanteisiin intervention kautta lapsen edun nimissä. (Pösö, 2007, 65.) Hovi-Pulsan (2011) mukaan lastensuojelussa on kaksi kynnystä puuttua perheen asioihin, jos lapsen hyvinvointi on uhattuna; avohuollon tukitoimiin ryhdyt-

täessä lapsen kehitys on vaarassa ja huostaanottotilanteessa kyse on jo vakavasta vaarasta. Tällöinkin huoli lapsen hyvinvoinnista antaa oikeutuksen puuttumiselle. (Hovi-Pulsa 2011, 69.)

Hurtig (2003, 18) toteaa lastensuojelutyön olevan usein perhetyötä, työskentelyä perheen kanssa ja sen parissa. Lastensuojelun perhetyön täytyy näin ollen pyrkiä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan niihin riittävän varhain. Hovi-Pulsa (2011) on samoilla linjoilla ja lisää, että lastensuojelun perhetyö on arkeen kohdistuvaa muutostyötä, joka myös tapahtuu arjessa. Lastensuojelun perhetyön tehtävä on auttaa perheitä niin, että perheiden arki olisi sujuvaa ja turvallista, ja että kiinnittyminen yhteiskuntaan ei olisi vaikeaa eikä syrjäytymistä tapahtuisi. Toisaalta perhetyö voi haastavimmillaan olla huostaanottoa edeltävää työtä, jossa voidaan joutua työskentelemään myös päihteiden väärinkäytön, mielenterveysongelmien ja väkivaltaisuuden kanssa. Lapsen edun turvaaminen antaa oikeutuksen puuttua perheen yksityisyyteen ja arkeen. Tärkeää on silti tiedostaa, että työtä tulisi tehdä vain niiden asioiden parissa, jotka ovat oleellisia perhetyön tavoitteiden ja lapsen edun turvaamisen kannalta. (Hovi-Pulsa 2011, 5, 64–66,75.)

Lastensuojelulaki perhetyön määrittäjänä

Lastensuojelun keskeisten periaatteiden mukaan sen on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on aina otettava huomioon lapsen etu. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§.) Lapsen etu onkin lastensuojelun tärkein periaate.

Lastensuojelulain mukaisesti lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan mm. laatimalla *asiakassuunnitelma* sekä järjestämällä *avohuollon tukitoimia*. Lastensuojelua ovat myös lapsen *huostaanotto* ja *kiireellinen sijoitus* sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 2007/417, 3§.).

Lastensuojelulain (2007/417) 30§ mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on laadittava *asiakassuunnitelma*. Asiakassuunnitelmaan kirjataan muun muassa miten toteutetaan lapsen yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen vanhempien ja muiden hänelle läheisten ihmisten kanssa, ja miten samalla otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. Samassa

lainkohdassa edellytetään myös, että huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava oma asiakassuunnitelma vanhemmuuden tukemiseksi, ellei sen laatimista pidetä tarpeettomana. (Lastensuojelulaki 2007/417, 30§.)

Lastensuojelussa on käytettävä ensisijaisesti *avohuollon tukitoimia*, jollei lapsen etu vaadi muuta. Lastensuojelulain 36§ (2007/417) mukaan lastensuojelun avohuollon tukitoimien tehtävänä on muun muassa edistää ja tukea lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempia lapsen kasvatuksessa esimerkiksi perhetyön keinoin sekä tukea lasta kokonaisvaltaisesti elämän eri osa-alueilla. Avohuollon tukitoimena lapselle voidaan järjestää myös hoito- ja terapiapalveluja sekä tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa taikka laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa kanssa. Lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti myös yksin. (Lastensuojelulaki 2007/417, 37§.)

Huostaanoton perusteista ja edellytyksistä säädetään lastensuojelulain 40§:ssä (2007/417). Huostaanoton perusteet täyttyvät, mikäli lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on vakavia puutteita tai lapsen oma käyttäytyminen vaarantaa vakavasti hänen terveyttään tai kehitystään. Myös mikäli avohuollon tukitoimet eivät ole olleet sopivia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi, sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. *Kiireellisen sijoituksen* perusteista ja kestosta säädetään puolestaan lastensuojelulain 38§:ssä ja 39§:ssä (2007/417). Kiireellisen sijoituksen perusteet voivat johtua joko lapsen kasvuolosuhteissa olevista ongelmista, lapsen hoidosta vastuussa olevien henkilöiden toiminnasta tai lapsen omasta käyttäytymisestä. Kiireellinen sijoitus vastaa oikeusvaikutuksiltaan lapsen huostaanottoa, mutta on kestoltaan rajatumpi. (Saastamoinen 2010, 39–40.)

3.2.1 Avohuollon perhetyö

Edellä mainitussa lastensuojelulaissa (36§) perhetyö on määritelty yhdeksi avohuollon tukitoimeksi. Lastensuojelun käsikirjassa viitataan myös lastensuojelulain perusteella tehtävään perhetyöhön (Lastensuojelun käsikirja 2012). Rönkkö ym. (2010) toteavat, että perhetyö lastensuojelun tukitoimena on haasteellista esimerkiksi vuorovaikutuksen ja perhettä kuuntelevan yhteistyön rakentamisen kannalta. Huomion kiinnittäminen näihin tekijöihin on erityisen tärkeää, koska perhe saattaa

olla jo valmiiksi puolustusasemissa viranomaisten, tässä tapauksessa lastensuojelun työntekijöiden puuttumista kohtaan. (Rönkkö ym. 2010, 213.)

Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomuksen (2013) mukaan avohuollossa yleisimmin annettu tukimuoto on perhetyö. Tarkastushavaintojen perusteella avohuollon perhetyöllä on suuri merkitys siihen, miten perheen kokonaistilanne paranee. (Tuloksellisuustarkastuskertomus 2013, 48.) Lastensuojelun avohuollon perhetyöllä pyritään laaja-alaisesti edistämään asiakkaana olevien perheiden hyvinvointia ja tukemaan heitä niin, että avohuollon perhetyön keinoin voitaisiin ehkäistä mahdollinen huostaanotto. Avohuollon perhetyössä korostuu käytännön yhdessä tekeminen ja arjessa työskentely, samalla auttaen ja ohjaten perhettä omassa kodissaan. Huomioitavaa kuitenkin on, että avohuollon perhetyö on suuntautunut yhä enemmän psykososiaaliseen tukeen sekä ammatilliseen auttamiseen, jolloin avohuollon perhetyössä korostuu myös keskustelut perheen kanssa, perheen itsenäisyyden ja elämän hallinnan tukeminen sekä vanhemmuuden kanssa työskentely perhekohtaisesti. Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitteena on myös lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen vahvistaminen. (Heino 2008, 7, 24.)

Järvisen ym. (2012, 12–13) mukaan avohuollon perhetyöhön saatetaan edellä mainittujen seikkojen vuoksi kohdistaa erilaisia lastensuojelullisia odotuksia ja tavoitteita. Huostaanottojen määrän edelleen kasvaessa on avohuollon perhetyön avulla toivottu voitavan vähentää huostaanottoja. Myös Hurtig (2003, 26) toteaa väitöskirjassaan, että yksi lastensuojelun perhetyön keskeinen vaikutin on ollut huostaanottojen ehkäiseminen sekä huostaanoton ja sijoituksen uhkan hälventäminen.

3.2.2 Välimaaston perhetyö

Välimaaston perhetyö voidaan nähdä ja ymmärtää käytännön käsitteenä siten, että työn painopiste on avohuollon ja sijaishuollon välisessä lastensuojelutyön vaiheessa ja sen linkkikohdassa. Välimaastoisesta perhetyöstä voidaan puhua myös silloin, kun perhetyötä tehdään sekä perheen kotona että laitoksessa ja silloin, kun perhe tavataan laitoksen tiloissa. (Heino ym. 2000, 12.)

Stakesin perhetyöhanke (2000) puolestaan toi esille, että lastensuojelun perhetyö itsessään on monella tapaa välimaaston työtä, jossa perhetyötä tehdään monilla erilaisilla rajapinnoilla ja monien erilaisten toimintamuotojen välillä. (Heino 2008, 47). Välimaaston perhetyössä korostui hyvin paljon samoja työmuotoja kuin avo-
huollon perhetyössäkin (ks. avo-
huollon perhetyö s. 16), mutta sen lisäksi väli-
maaston perhetyössä työskentelyä leimasivat perheterapeuttiset istunnot, perheen
itsenäisen selviytymisen tueksi ja lapsen sijoituksen ehkäisemiseksi käytetyt toi-
minnalliset menetelmät, erilaisten palvelujen käyttöön ohjaus sekä kotikäynnit.
(Heino 2008, 24.)

Myllärniemi (2007, 83) puolestaan pitää välimaastoissa tehtävää perhetyötä las-
tensuojelun kuntoutukseen kuuluvana työmuotona, joka perustuu vanhempien
tukemiseen arjessa ja tavanomaisissa ongelmatilanteissa, vuorovaikutuksen vah-
vistamiseen ihmisten kanssa sekä asiakkaan toimintakyvyn vahvistamiseen hänen
omassa elinympäristössään. Rönkkö ym. (2010) tarkoittavat kuntouttavalla perhe-
työllä lastensuojelullista, suunnitelmallista ja tavoitteellista perheen tilanteen sel-
vittelyä ja arviointia. Kuntouttavan perhetyön tehtävänä on lapsiperheiden tuke-
minen ja kuntouttaminen vaikeissa elämäntilanteissa. (Rönkkö ym. 2010, 34.)

3.2.3 Jälkihuolto

Perhetyötä voidaan tehdä myös sijaishuollon päättymisen jälkeen ja tavoitteena
voi silloin olla esimerkiksi perheen tukeminen yhteisen arjen löytämiseksi (Hovi-
Pulsa 2011, 64). Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle on järjes-
tettävä jälkihuoltoa lastensuojelulain 75§:n mukaan. Samoin jälkihuoltoa täytyy
järjestää, jos avo-
huollon tukitoimena tapahtunut sijoitus on kestänyt vähintään
puoli vuotta ja se on kohdistunut vain lapseen. Kunnan velvollisuus jälkihuollon
järjestämiseen päättyy viiden vuoden kuluttua siitä, kun lapsen tai nuoren asiak-
kuus lastensuojelussa on päättynyt, kuitenkin viimeistään, kun nuori on täyttänyt
21 vuotta. (Lastensuojelulaki 2007/417, 75§ ja 76§.)

Lapsen tai nuoren jälkihuollon tarve kartoitetaan jälkihuoltosuunnitelmassa. Jälki-
huollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren itsenäistymistä tai kotiinpa-
luuta. (Saastamoinen 2010, 62.) Känkänen ja Laaksonen (2006, 42) korostavat
lisäksi, että jos lapsi tai nuori palaa takaisin biologisten vanhempiensa luo, täytyy

tuen tällöin kohdistua tehostettuna koko perheeseen. Sijoituksen aikainen perheiden kanssa työskentely luo paremmat mahdollisuudet jälkihuollon onnistumiselle. Kotiutumisen näkökulmasta katsottuna onkin tärkeää lapsen ja vanhemman keskinäisen arjen mahdollistaminen ja siihen tarvittavien tukitoimien järjestäminen jo sijaishuollon aikana. (Känkänen ym. 2006, 47.)

Hietala (2012) kehitti Lahden Lastensuojelupalveluiden sijaishuoltoon kotiuttamismallin kotiuttamistyötä tekevien ammattilaisten tueksi siihen nivelvaiheeseen, kun sijaishuollossa olevaa lasta suunnitellaan sijoitettavaksi takaisin kotiin. Kehittämishankkeessa todettiin, että kotiuttamisprosessin hyvä suunnittelu ja riittävän pitkä kotiuttamisaika, työskentely vanhempien kanssa sijoituksen aikana sekä sosiaalinen tuki kotiuttamisprosessissa luovat mahdollisuuden onnistuneelle kotiuttamiselle. (Hietala 2012, 67–68.) Kotiuttamisvaiheessa, kun lasta valmistellaan palautumaan kotiin, voidaan hyödyntää perhetyötä. Tällä voidaan varmistaa esimerkiksi tuki koko perheelle uuden tilanteen edessä tai arvioida kotiuttamispäätöksen olleen hyvä ratkaisu lapsen kannalta. (Järvinen ym. 2012, 86.)

Kuitenkin Valtiontalouden tarkastusviraston tuloksellisuustarkastuskertomuksen (2012) mukaan jälkihuollossa olevan nuoren vanhempien tukeminen oli vähäisintä koko sijoitusprosessin aikana. Vanhemmat huomioitiin yleensä vain silloin, jos nuori niin halusi. (Valtiontalouden tarkastuskertomus 2012, 2.) Samansuuntaiseen tulokseen tulivat myös Hoikkala & Heinonen (2013, 21) laatimassaan selvityksessä perheiden jälleenyhdistämisestä lastensuojelussa, että valtaosalle vanhemmista ei ollut tarjottu mitään tukimuotoja lapsen kotiuttamisen yhteydessä.

4 PERHETYÖ SIIJAISHUOLLOSSA

Lastensuojelulain 52§ (2007/417) velvoittaa sijaishuollon aikana lapsen sijoituksesta vastaavaa lastensuojelun työntekijää, lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia sijaishuoltajia sekä lapsen biologisia vanhempia olemaan yhteistyössä keskenään lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. Sijaishuollon aikana lapsen vanhempien kanssa tehdään hyvin monenmuotoista perhetyötä, jossa pääpaino on sijoitetun lapsen vanhempien tukemisessa sekä lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen vahvistamisessa. Sijaishuollossa omaohjaajan vaatimaan ja kirjavaan työhön kuuluu olennaisena osana vanhemmuuden tukeminen, lapsen kokonaisvaltainen hoito ja kasvatustuki sekä vanhempien ja lasten keskinäisen yhteyden tukeminen ja vahvistaminen (Karppinen 2001, 19.) Tässä luvussa avataan sijaishuollossa tehtävää perhetyötä, vanhemmuuden tukemista sijaishuollossa ja omaohjaajuutta.

4.1 Sijaishuollossa tehtävä perhetyö

Lastensuojelulaissa (2007/417, 4§) lastensuojelun periaatteena korostetaan avohuollon ensisijaisuutta, mutta toisaalta sijaishuolto on järjestettävä viivyttyä silloin, kun lapsen etu niin vaatii. Laadukkaan sijaishuollon toteutuminen edellyttää sijaishuollon ja avohuollon välistä saumatonta yhteistyötä. Samalla se edellyttää yhteisesti jaettua ymmärrystä sijaishuoltoon päätyneistä perusteista ja toteuttamisesta. (Heinjoki, Heinonen, Kiiskinen, Mikkola, Ollila & Peitsalo 2005, 31.)

Sijaishuolto määritellään lastensuojelulain 49 §:ssä (2007/417). Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Uusi lastensuojelulaki (2007/417), joka tuli voimaan 1.1.2008, täsmentää sijaishuollon määritelmää niin, että edellisten sijoitusten ohella myös hallinto-oikeuden väliaikaisen määräyksen (83§) nojalla tehty sijoitus kodin ulkopuolelle määritellään sijaishuolloksi. (Saastamoinen 2010, 5.)

Kodin ulkopuolinen sijaishuolto voidaan järjestää esimerkiksi perhehoitona, laitoshuoltona tai muuna sijoitusmuotona lapsen tarpeiden mukaan. Ensiarvoisen tärkeää on valita ja valmistella lapsen sijaishuoltopaikka huolella, jotta varmistettaisiin lapsen tarkoituksen mukainen sijoitus ja mahdollistettaisiin pysyvien ihmissuhteiden rakentuminen. Lapsen sijaishuollon muodoksi on valittava se sijais-

huollon vaihtoehto, joka on lapsen edun mukainen, samalla ottaen lapsen yksilölliset tarpeet ja kehityksen huomioon. Vastuu siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten vastaava sijaishuoltopaikka, kuuluu lapsen sijoittaneelle kunnalle. (Saastamoinen 2010, 2, 7, 102–106.)

Vogt (2005) toteaa, että lastensuojelun sijaishuollon perhetyön määrittelemineen on vaikeaa. Perhetyö määritellään hyvin eri tavoin eri lastensuojelulaitoksissa. Niissä perhetyötä tekee vaihdellen joko koko henkilökunta tai sitten perhetyön tekemiseen on erotettu yksittäisiä työntekijöitä. Perhetyöksi lasketaan sekä satunnaiset yhteydenotot sijoitettujen lasten perheisiin että intensiivisempi työskentely lasten perheiden kanssa. Perhetyötä voidaan toteuttaa säännöllisinä perhetapaamisina, joissa voidaan keskittyä esimerkiksi perheen vuorovaikutuksen parantamiseen, vanhemmuuden tukemiseen tai nuoren itsenäistämiseen. Lisäksi lastensuojelulaitoksissa voidaan tehdä perhetyötä sekä sijoitettujen että ei-sijoitettujen lasten perheiden kanssa. (Vogt 2005, 12.) Känkänen ym. (2006) näkevät puolestaan sijaishuollon perhetyön keskiössä lapsen ja perhetyön tavoitteena lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen turvaamisen. Tällöin sijaishuollon perhetyön tavoitetta ja sisältöä määrittää se, onko tarkoitus kotiuttaa lapsi vai auttaa häntä asettumaan uuteen ympäristöön. (Känkänen ym. 2006, 14.)

Kesthely (2006) toteaa Tukholman yliopistossa tekemässään tutkimuksessa, että myös lastensuojelun työntekijöiden määrittely perhetyön toteuttamisesta voi olla hyvinkin erilaista riippuen heidän kokemuksestaan ja osaamisestaan. Kesthely (2006) selvittää tutkimuksessaan muun muassa perhetyön koulutuksen merkitystä sijaishuollon työntekijöille. Koulutuksen alussa työntekijät määrittelivät perhetyön suppeasti koskemaan vain koko perheen läsnäollessa tapahtuvia perheneuvotteluita. Koulutuksen edetessä he alkoivat nähdä asiaa laajemmin. He kehittivät joustavamman näkökulman perhetyön määrittelyyn sisällyttäen siihen esimerkiksi puhelut, vanhempien epäviralliset vierailut ja spontaanit yhteydenotot. (Kesthely 2006, 86,102.)

Hoito- ja kasvatussuunnitelma sijaishuollon perhetyön pohjana

Lastensuojelulain 30§ mukaan huostassa olevalle lapselle on laadittava asiakassuunnitelma, jota on täydennettävä tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla (Lastensuojelulaki 2007/417, 30§). Sama lastensuojelulaki 30§ velvoit-

taa, että myös huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi oma erillinen asiakassuunnitelma.

Lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelma on tärkein sijaishuollon työtä ohjaava dokumentti, joka on laadittava jokaiselle lapselle joko ennen sijoitusta tai heti sijoituksen alkuvaiheessa. Suunnitelmaan kirjataan mm. sijoituksen tavoite ja tarkoitus sekä keinot, joilla tavoitteisiin päästään. Siihen kirjataan myös tuen ja avun järjestäminen lapselle tai nuorelle sekä heidän vanhemmilleen sekä miten yhteydenpito ja yhteistyö ja -toiminta lapsen ja hänen perheensä kanssa toteutetaan. Tärkeää on kirjata sekä lapsen että vanhemman asiakassuunnitelmaan, miten otetaan lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä. (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§, 30§.)

Heinjoki ym. (2005, 39) toteaaakin, että suunnitelmaa laadittaessa tulee huomioida, että se kattaa lapsen yksilöllisten tarpeiden lisäksi hänen perheensä tilanteen.

Niemelä (2005, 47) puolestaan toteaa, että hoito- ja kasvatussuunnitelma tarkoittaa asiakassuunnitelman tavoitteet arkipäiväisiksi toiminnoiksi, jolloin voidaan konkreettisesti miettiä kunkin lapsen kohdalla hänen tarpeisiinsa, hoitoonsa ja tavoitteisiinsa sopivat menetelmät sekä lapsen vanhemmille tarjottavan tuen muodot.

Lapsen sijoituksen yhteydessä voidaan toteuttaa myös perhekuntoutusta. Perhekuntoutuksen aikana lapsen läheisiin pidetään tiiviisti yhteyttä järjestämällä yhteisiä palavereja tai kotikäyntejä. Perhekuntoutusjakson aikana määritellään jaksolle tavoitteet sekä perheenjäsenten että sosiaalityöntekijän odotusten pohjalta. Kuntoutusjakso toteutetaan usein prosessina. Se sisältää keskusteluja, ohjausta ja tukemista, mutta myös toiminnallisia osuuksia, esimerkiksi retkiä tai kädentaitoja. Prosessin aikana lapsille ja vanhemmille on sekä omaa että yhteistä ohjelmaa. (Hurtig 2003, 28–30.) Perhekuntoutuksessa voi olla samanaikaisesti koko perhe tai perheenjäsenten kuntoutus voi tapahtua eri paikoissa eri aikaan. Oleellista kuitenkin on, että perhekuntoutus tapahtuu suunnitellusti ja kokonaisuutena. (Heino 2008, 32.)

Sijaishuollossa on se peruslähdekohta, että se on väliaikaista. Tavoitteena on, että lapsi ennemmin tai myöhemmin varttuisi vanhempiensa luona. (Pösö 2004, 203.) Sijaishuoltoa toteutettaessa täytyy siis aina ottaa lapsen edun mukaisella tavalla

huomioon tavoite perheen jälleenyhdistämisestä (Lastensuojelulaki 2007/417, 4§ ja 49§).

4.2 Vanhemmuus sijaishuollossa

Lastensuojelulain (2007/417) 52§ ja 54§ mukaan sijaishuollossa on turvattava lapselle jatkuvat ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempiaan ja sisarusiaan sijoituksen aikana. Sijaishuoltoapaikan on tuettava ja edistettävä lapsen ja hänen vanhempiensa yhteydenpitoa. Laissa määrätään myös, että lastensuojelun työntekijöiden tulee tehdä yhteistyötä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen vanhempien kanssa lapsen huollon jatkuvuuden turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 2007/417, 52§ ja 54§.)

Huostaanotosta huolimatta tai oikeastaan erityisesti sen vuoksi lapsella on oikeus vanhemmuuteen ja vanhemmilla puolestaan tukeen. Vanhempien mahdollinen kieltäytyminenään ei poista lastensuojelutyön vastuuta siitä, että sen täytyy tarjota heille säännöllisesti mahdollisuutta yhteiseen työskentelyyn. (Pitkänen 2011, 121–122.) Myös Kaikko ja Friis (2009, 87) korostavat, että vaikka vanhempi ei jaksaisi tai pystyisi huolehtimaan lapsesta, on tärkeää, että hänelle tarjotaan mahdollisuus toimia vanhempana juuri sen verran kuin mihin hän sillä hetkellä kykenee. Näin vanhempi saattaa kasvaa osittaiseen vanhemmuuteen. Lapsen näkökulmaa ja etua ei silti missään tilanteessa saa ohittaa.

Saastamoinen (2010, 3) näkee sijoituksen onnistumisen lähtökohtana ja edellytyksenä olevan hyvän yhteistyön lapsen ja perheen kanssa. Myös valtakunnalliset sijaishuollon laatukselliset asetukset asettavat lapsen biologisen perheen kanssa työskentelyn tavoitteeksi luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyminen ja lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamisen yhteistyössä. (Valtakunnalliset sijaishuollon laatukselliset asetukset 2004, 25–26.) Kesthely (2006, 29) viittaa useisiin tutkimuksiin todetessaan, että vanhemmat tulevat nähdyksi tärkeinä henkilöinä erityisesti työskennellessä lasten ja nuorten kanssa, joilla on vaikeita sosiaalisia ja käyttäytymisen ongelmia.

Sijaishuollon perhetyön tavoitteena on tukea perhettä erilaisissa elämäntilanteissa (Lastensuojelun käsikirja 2012). Lapsen huostaanoton tapahtuessa ja sijoitettaessa lasta perheen ulkopuolelle vaikuttaa se koko perhesysteemiin. Usein tilanne aihe-

uttaa kriisin, jolloin perhetyöllä pyritään korjaamaan sijoituksen herättämiä tunne-reaktioita. (Järvinen ym. 2012, 84–85.) Jokimies (2001) korostaakin sijaishuollon haastavuutta, sillä se on yhdistelmä perheelle kohdistetusta tuesta ja kontrollista. Asetelmasta saattaa nousta helposti pinnalle voimakkaita tunteita, jotka estävät luottamuksellisen ja vuorovaikutuksellisen yhteistyön perheen ja sijaishuollon välillä. (Saarnio 2004, 248.)

Sijoituksen aikana perhetyön keinoin pyritään tukemaan ja vahvistamaan vanhemmuutta sekä perheen kuntoutumista. Vanhemmuuden vahvistuminen onkin yksi tärkeimmistä tavoitteista sijaishuollon perhetyössä, koska sitä kautta lisääntyy myös lasten hyvinvointi. On tärkeää, että vanhemmat ymmärtävät oman vanhemmuutensa merkityksen myös sijaishuollon aikana, sillä vanhemmuus ei lopu, vaikka lapsi ei olekaan mukana arkipäivässä. (Kujala 2006, 8–10; Saastamoinen 2010, 139–140.)

Olennaista vanhempien tukemisessa on sopivien tukimuotojen löytäminen, tarvittava palveluohjaus ja moniammatillisen yhteistyön järjestäminen (Pitkänen 2011, 121–122). Vanhempien tuen tarpeen näkeminen ja kuuleminen on lastensuojelun ammattilaisten vastuulla. Myös lapsi tarvitsee oman kuntoutumisensa tueksi varmuuden siitä, että hänen vanhempiaan tuetaan. (Pitkänen 2011, 7, 15–16.) Kujala (2006, 5) toteaaakin, että vanhemman tukeminen on aina lapsen etu. Hurtig (2003) puolestaan tarkentaa, että vanhempien auttaminen nähdään parhaana tapana auttaa lasta, koska vanhemmat ovat niin keskeinen osa lapsen olosuhteita. Lasten auttaminen ilman että heidän vanhempiaan autetaan, jättää lapset yksin ongelmia tuottaviin olosuhteisiin. Toisaalta myös pelkkä vanhempien auttaminen jättää lapset yksin odottelemaan mahdollista hyötyä. (Hurtig 2003, 18,40, 89.)

Jaettu vanhemmuus – rinnakkainen vanhemmuus

Keskeistä on rinnakkaisen vanhemmuuden olemassaolon tunnistaminen lapsen sijoituksen aikana. Mattsson (2009) puhuu jaetusta vanhemmuudesta. Jaetun vanhemmuuden mahdollistaa se, että vanhemmat hyväksyvät lastensa hoitoon osallistuvat työntekijät. Jotta sekä vanhemmat että lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavat työntekijät pystyisivät hyväksymään toisensa, heidän välilleen on rakennettava toimiva vuorovaikutussuhde. Tämä tulee toimimaan pohjana hyvälle yhteistyölle. Toimivalla vuorovaikutussuhteella päästään työntekijän ja asiakkaan väli-

seen avoimuuteen, luottamukseen ja kunnioitukseen. (Mattsson 2009, 105.) Klap kuitenkin (2009, 90) toteaa, että vaikka jaettu vanhemmuus -käsitettä käytetään yleisesti sijaishuollossa, käytännössä se on hankala määritellä. Lapsella, vanhemmalla ja työntekijällä saattaa olla hyvinkin toisistaan poikkeavat näkökulmat siihen, mitä jaetulla vanhemmuudella tarkoitetaan.

Pitkänen (2011) puolestaan puhuu rinnakkaisesta vanhemmuudesta käsitteen ”jaettu vanhemmuus” tilalla. Pitkäsen mukaan vanhemmuus ei ole jaettua eikä siitä ole luovutettu mitään pois, vaan se on rinnakkaista. Sisällöltään sekä jaettu että rinnakkainen vanhemmuus ovat hyvin lähellä toisiaan. Rinnakkaisessa vanhemmuudessa vanhemman on mahdollista toteuttaa omaa vanhemmuuttaan yhdessä sijaishuoltopaikan työntekijöiden kanssa. Hyvä yhteistyö vanhempien ja työntekijöiden välillä on erittäin tärkeää, sillä sijoitettujen lasten vanhempien ja lasta hoitavien työntekijöiden välisellä yhteistyön sujuvuudella on suuri vaikutus lapsen hyvinvointiin. (Pitkänen 2011, 88–89.)

Laakso (2009) toteaa väitöskirjassaan, että vanhempien kanssa tehtävällä työllä on useita ulottuvuuksia; käytännöllinen kasvatuskumppanuus, vanhemmuuden kontrollointi ja vanhemmaksi houkuttelu. Käytännöllistä kasvatuskumppanuutta voi luonnehtia työntekijän ja vanhemman tietoiseksi sitoutumiseksi toimimaan yhdessä lapsen hyväksi. Vanhemmuuden kontrollointi taas näkyy erilaisina tarkastuskäytäntöinä sekä vanhemman ja lapsen tapaamisten ja kanssakäymisen rajoittamisena. Vanhemmaksi houkuttelun taustalla on yhteyden saaminen ja ylläpitäminen vanhempien kanssa. (Laakso 2009, 200–209.)

Helminen & Iso-Heiniemi (1999) tuovat puolestaan esille, että lastensuojelulasten elämässä saattaa olla useita eri tahoja, jotka jakavat keskenään vanhemmuuden. Sijaishuollon työntekijöiden ja vanhempien lisäksi lapsen kasvatuksessa saattavat olla mukana ja siihen osallistua isovanhemmat, tukihenkilöt ja muut sukulaiset. Tällöin tulee arvioida, miten vanhemmuus kokonaisuudessaan toteutuu lapsen ollessa sijoitettuna. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 21.)

Asiakassuunnitelma vanhempien tukena

Lastensuojelulain 30§:n (2007/417) mukaan huostaanotetun lapsen vanhemmille on laadittava vanhemmuuden tukemiseksi oma erillinen asiakassuunnitelma, jo-

hon kirjataan mm. eri palvelujen vaihtoehtoja sekä vanhemmille annettava tuki. Asiakassuunnitelma tehdään esimerkiksi silloin, kun kyse on vanhemman kuntoutuksesta tai jos asiakas itse niin haluaa. Valtiontalouden tarkastusviraston tulokselisuustarkastuskertomuksessa (2012) havaintona kuitenkin oli, että useimmiten kunnat eivät tee vanhemmille omia asiakassuunnitelmia, vaikka ne tulisi jo lakisääteisestikin tehdä. Lisäksi sijaishuollon asiakassuunnitelmiin kirjataan harvoin vanhempien tukemiseen tai yhteydenpitoon liittyviä asioita tai tavoitetta perheen jälleenyhdistämisestä. (Valtiontalouden tarkastuskertomus 2012, 122–124.)

Vanhemmuuden tukemista sekä mahdollista perheen jälleenyhdistämistä haittaa merkittävästi se, jos sijaishuoltopaikalla ei ole asiakassuunnitelmista välittyvää tietoa vanhempien tuen tarpeesta. Kuitenkin lastensuojelulain 49§:n (2007/417) mukaisen perheen jälleenyhdistämisen edellytys on, että jälleenyhdistämisvelvoitteet kirjataan vanhempien asiakassuunnitelmiin. (Valtiontalouden tarkastuskertomus 2012, 2, 126.) Heinonen (2011) toteaaakin, että vanhempien asiakassuunnitelmat ovat usein irrallaan lasten asiakassuunnitelmista. Lapsen sijaishuoltoa ja kasvatustyötä toteuttavien tahojen olisi kuitenkin tärkeää olla tietoisia vanhemman asiakassuunnitelman sisällöistä ja tavoitteista. (Heinonen 2011, 30–31.)

Valtiontalouden tarkastuskertomuksessa (2012) todettiin, että sijaishuollossa vanhempien tukeminen on useimmiten jätetty sijaishuollon tehtäväksi, vaikka se ei ole ollut sijaishuollon eikä lastensuojelulain tarkoitus. Lastensuojelulaitokset ovat ottaneet huolehtiakseen huostaan otetun lapsen vanhempien tukemisen, mutta osin on epäselvää, kuuluuko heidän tukemisensa avo- vai sijaishuololle vai aikuissosi-aaliteyölle. Käytännössä vanhempien tukeminen jätetään lastensuojelulaitosten harteille, mutta tiivistä perhetyötä tehdään vain harvoissa laitoksissa. (Valtiontalouden tarkastuskertomus 2012, 132–137.) Hoikkala ym. (2013, 20) puolestaan toteavat, että sijaishuoltopaikallekin voi olla epäselvää, missä määrin heidän tehtävänä on perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävä työskentely vanhempien kanssa. Heinonen (2011, 31) korostaakin, että kaikkien osapuolten – niin sijoittajan, sijaishuoltopaikan kuin vanhempienkin – tulisi olla selvillä omista oikeuksistaan, velvollisuuksistaan ja velvoitteistaan, jotta vastuukysymykset saataisiin ratkaistua lapsen edun mukaisella tavalla.

4.3 Omaohjaajuus

Lapsella on luontainen tarve kiinnittyä häntä hoitavaan aikuiseen. Kiinnittymisen tarpeen taustalla on lapsen halu kokea turvallisuutta. Lapsen perusturvallisuus kasvaa ja vahvistuu aikuisen antamasta arkipäivän hoivasta. Sijoitetun lapsen elämässä on kuitenkin saattanut käydä niin, että aikuiset lapsen ympärillä ovat vaihtuneet useasti ja kiintymyssuhteet katkenneet tai puuttuneet täysin. Elämän ennustamattomuus ja turvattomuus ovat olleet lapsen arkipäivää. Lapselta on puuttunut kokemus riittävän hyvästä vanhemmuudesta ja huolenpidosta. (Sinkkonen & Pihlaja 2000, 22–24.) Jotta varhaisen vuorovaikutuksen häiriintymisestä johtuvien kehitys- ja käytöshäiriöiden poistaminen tai lieventäminen olisi mahdollista, tarvitsee lapsi tarpeeksi pitkän ajan eheytyäkseen sekä yhden häntä varten olevan aikuisen. Tämä aikuinen antaa lapselle kiintymystä, hoivaa ja huolenpitoa, jota vaille lapsi on aiemmin jäänyt. (Karppinen 2001, 16, 19.)

Laitoksessa tämä on luontevasti omaohjaaja, josta muodostuu lapselle se kaikkein läheisin ja turvallisin ihminen lapsen sijoituksen aikana. Karppinen (2001) puhuu omaohjaajan ja lapsen välisestä riippuvuussuhteesta, joka vastaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Riippuvuuden ja tarvitsevuuden kokeminen on edellytys sille, että korjaavia, perusluottamuksen palauttavia kokemuksia voi syntyä. (Karppinen 2001, 16.)

Olellaisena perustana omaohjaajatyölle on hyvän vuorovaikutuksen aikaansaaminen lapsen ja perheen kanssa (Vuorelan laatukäsikirja 2008, 19). Myös Tuovila (2000, 39) on samoilla linjoilla todetessaan, että aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus on se kulmakivi, johon hoito ja kasvatustavat perustuvat. Timonen-Kallio (2010, 7) puolestaan toteaa, että omaohjaajan tärkeimpänä vastuuna on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Tämä on perusedellytys koko kasvatustavan onnistumiselle, jotta lapsen sijoitus onnistuisi ja lapsen kasvatuksellisen kehityksen tukeminen olisi mahdollista. Omaohjaajan osuus lapsen hoito- ja kasvatustavan prosessissa lapsen sijoituksen aikana ja sijoituksen onnistumisen kannalta onkin erittäin merkittävä.

Omaohjaajan keskeisenä tehtävänä on lapsen kaikenpuolisen hyvinvoinnin edistäminen (Vuorelan laatukäsikirja 2008, 19). Omaohjaajan tehtävänä on vastata

lapsen yksilöllisiin tarpeisiin ja perehtyä näin kokonaisvaltaisesti lapsen elämäntilanteeseen. Omaohjaaja sitoutuu lapsen tai nuoren suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen kasvattamiseen ja hoitamiseen, jolloin omaohjaajalla odotetaan olevan kokonaisvaltaisempi ja selkeämpi kuva siitä, mitä lapsen tulisi oppia ja osata, kuin muilla lapsen kasvatuksessa mukana olevilla aikuisilla. Omaohjaajan toimintaa ohjaa tietoisuus siitä, miten lapsi kasvaa ja kehittyy, ja hän pyrkii ohjaamaan tätä kasvuprosessia yhteistyössä muiden lasta hoitavien aikuisten sekä läheisten kanssa. (Sinkkonen ym. 2000, 144.)

Usein omaohjaajan työtä ohjaa hoito- ja kasvatussuunnitelma. Hoito- ja kasvatussuunnitelma sisältää sekä sijaishuollon pitkälle että lyhyemmälle aikavälille laadittuja tavoitteita lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Jotta tavoitteita voitaisiin saavuttaa, hoito- ja kasvatussuunnitelmaan kirjataan myös ne työtavat ja menetelmät, joilla lapsen kasvua voidaan vahvistaa ja tukea. Omaohjaaja huolehtii hoito- ja kasvatussuunnitelman seurannasta ja toteutumisesta lapsen arjessa osana omaohjaajan työtä. (Aho 2009, 84; Vuorelan laatukäsikirja 2008, 19.)

Tärkein omaohjaajan tehtävä on kuitenkin pystyä kestäämään lapsen tai nuoren provokaatiot (Karppinen 2001, 18). Lapsi sijoittaa ja kohdistaa omaohjaajaan monenlaisia tunteita, joita ei aina ole helppo ottaa vastaan ja säilyttää. Aho (2009) toteaaakin, että omaohjaajan arkinen työ on paljolti tunteiden kohtaamista, niiden esille houkuttelemista ja niiden kanssa pärjäämistä. Omaohjaajan pitää osata havainnoida, arvioida ja tulkita lapsen tunnetiloja ja tarpeita riittävällä herkkyydellä, jolloin lapsi kyetään näkemään omana itsenään ja löytämään hänestä hyvää. (Aho 2009, 83.) Kun omaohjaaja sietää ja ottaa vastaan lapsen tunteita, työstää niitä, ymmärtää niitä ja palauttaa tunteet lapselle takaisin kestettävässä muodossa, näyttää hän samalla mallia, miten tunteita voi käsitellä, säädellä ja kestää sekä miten tunteita voidaan tunnistaa ja hallita (Karppinen 2001, 18–19).

5 PERHETYÖTÄ TUKEVIA MENETELMIÄ

Kaikki lapset tarvitsevat monenlaisia kuulluksi ja nähdyksi tulemisen tapoja. Tämä koskee erityisesti vaikeissa kasvuoloissa varttuneita lapsia. Sijaishuollon perhetyössä tarvitaankin erilaisia lasten osallisuutta tukevia työskentelymenetelmiä ja vuorovaikutuskäytäntöjä. Niiden tulisi ottaa riittävästi huomioon lapsen asiantuntijuus oman elämäntilanteensa suhteen. Vaikkei koko elämää voikaan muuttaa haluamallaan tavalla, lapsen on silti tärkeää saada tuntea, että hän voi tunnistaa omaan elämäänsä liittyviä toiveita ja tarpeita ja että hän pystyy vaikuttamaan elämänsä kulkuun. (Känkänen ym. 2006, 27–28.)

Myllärniemi (2007, 86) toteaa, että niiden vanhempien kanssa, joilla on kykyä keskustella ja analysoida puheen tasolla omaa elämäntilannettaan, voidaan käyttää keskustelullista perhetyötä. Jokaisella tätä keskustelu- ja analysointikykyä ei kuitenkaan ole ja tällöin toiminnallisten menetelmien käyttö korostuu. Myllärniemi korostaakin sitä, että erilaiset toiminnalliset menetelmät ja toiminnan kautta tapahtuva auttaminen voisivat painottua lastensuojelun perhetyössä jopa nykyistä enemmän.

Tässä opinnäytetyössä painotetaan sekä vuorovaikutuksellisia että toiminnallisia työmenetelmiä, koska Pienryhmäkoti Pihlassa perheiden kanssa työskentelyssä korostuvat nimenomaan vuorovaikutusta vahvistavat ja vanhemmuutta tukevat työmenetelmät. Luvun alussa esitellään yleisellä tasolla lastensuojelun perhetyössä käytettäviä työmenetelmiä. Tämän jälkeen esitellään Pihlan toiveiden mukaisia perhetyön menetelmiä.

5.1 Työmenetelmiä perhetyössä

Lastensuojelun ammatillisia työmenetelmiä ovat muun muassa erilaiset palvelut (esimerkiksi kasvatus- ja perheneuvonta, terapia, tukihenkilö), avustukset (toimeentulotuki, sosiaalinen lomatoiminta), toimenpiteet (sijoitus) ja toimintatavat (läheisneuvonpito). Keskustelun apuna käytetään monenlaisia välineitä, kuten vanhemmuuden roolikarttaa, parisuhteen roolikarttaa, symboli- ja korttityöskentelyä sekä sukupuu-työskentelyä. (Kaikko ym. 2009, 79.) Barkman (2013, 276) toteaaakin, että vuorovaikutusta ja toiminnallisuutta tukevat työmenetelmät ja

–välineet helpottavat yleensä työskentelyä vanhempien ja työntekijöiden kesken. Myllärniemi (2007, 87) puolestaan näkee vuorovaikutusta tukevien työmenetelmien ja työtapojen keskittyvän vanhemman ja lapsen väliseen vuorovaikutuksen vahvistamiseen.

Lastensuojelutyössä erilaisia työmenetelmiä voidaan hyödyntää monin tavoin. Täytyy kuitenkin huomioida, että tietyn menetelmän valitseminen perustuu aina asiakkaan tarpeisiin ja yhdessä määriteltyihin työskentelyn tavoitteisiin. Menetelmän käyttöön vaikuttaa myös se, minkä asian parissa kulloinkin työskennellään. Jos työn alla on esimerkiksi luottamuksellisen suhteen rakentaminen asiakasperheeseen tai heidän valmistelunsa huostaanoton purkuun, näyttäytyy sama menetelmä eri tavoin eri näkökulmista. (Timonen-Kallio 2009, 18.) Menetelmä on siis eräänlainen väline määriteltyyn tavoitteeseen pääsemiseksi. Tällainen tavoite voi olla esimerkiksi yhteistyön rakentuminen, asiakkaan kuulluksi tuleminen tai kohtaamisen tukeminen. Menetelmän tehtävänä on selkeyttää tilannetta ja toimia apuvälineenä keskustelussa. (Kaikko ym. 2009, 80.)

Lisäksi henkilökunnan koulutuksella on vahva merkitys, sillä menetelmien luova käyttö edellyttää reflektiivisyyttä. (Timonen-Kallio 2009, 18.) Reflektiivisyydellä tarkoitetaan pohdiskelevaa työtettä. Sosiaalialan ammattilaiselta edellytetään kykyä tarkastella asioita eri näkökulmista ja myös luopua omista käsityksistään silloin, kun parempia tuodaan esille. (Kaikko ym. 2009, 77–78.) Timonen-Kallio (2009,11) määrittelee, että ammattitaitoinen työntekijä osaa arvioida, tukeeko toiminta sille asetettuja tavoitteita, toisin sanoen, toimiiko valittu työmenetelmä tavoitteiden suuntaisesti. Menetelmien valinta ja käyttöönotto edellyttävät siis kykyä jatkuvaan arviointiin.

Seuraavaksi kuvailemme niitä perhetyössä käytettäviä menetelmiä, joita Pienryhmäkoti Pihlassa käytetään tai tullaan käyttämään työskentelyssä lasten ja heidän perheidensä kanssa. Timonen-Kallio (2009, 18) kannustaakin työntekijöitä konkretisoimaan ja tuomaan näkyväksi, miten ja millaisilla työmenetelmillä lastensuojelutyötä toteutetaan. Tällä keinolla lastensuojelun läpinäkyvyys lisääntyy ja käytännöt tulevat paremmin verkostotyön kumppaneiden sekä perheiden arvioitavaksi.

5.2 Symbolityöskentely

Symboli- ja korttityöskentelyä käytetään osana arjen tunnetaitotyöskentelyä. Symbolityöskentely avaa uusia mahdollisuuksia ongelmien käsittelyyn sekä vahvistaa itsetietoisuutta. Symbolityöskentelyn tavoitteena on eri tunnetilojen tunnistaminen, sosiaalisten taitojen vahvistaminen sekä uusien näkökulmien löytäminen. Erilaisten korttien tarkoituksena on voimavaraistaa lasta tukemalla itsetuntoa, luomalla mahdollisuuksia positiiviseen muutokseen lapsen kyvyssä hahmottaa omia vahvuuksiaan sekä opettaa selviytymiskeinoja (Seppänen, Hansen, Janhunen, Kytöpuu, Salo, Seppänen, Tapio & Vilén 2010, 237–238.) Myös Healy (2012) toteaa, että erilaisia kuvia, esimerkiksi valokuvia, kortteja ja piirustuksia, käyttämällä voidaan helpottaa vanhempien ja lasten kanssa käytävää keskustelua. Perheen saattaa olla helpompi sanoittaa ja tuoda esille tunteitaan, huoliaan ja tavoitteitaan kuvien ja symbolien avulla. Kuvien kautta herännyt keskustelu antaa yhteisen ja selkeän käsityksen perheen tarpeista, vahvuuksista ja tavoitteista. (Healy 2012, 129–130.)

Näistä keinoista voi olla apua myös oman historian hahmottamisessa. Esimerkiksi Oslon yliopiston professori Karin Widerberg on kehittänyt saksalaisen sosiologi Frigga Haugin aloittamaa muistityön menetelmää edelleen. Haugin muistityön menetelmässä käytetään esimerkiksi valokuvia, lehdestä leikattuja kuvia tai muita materiaaleja ikään kuin laukaisemaan muistiprosessi käyntiin. Sen jälkeen annettua teemasta kirjoitetaan omaan historiaan liittyvä tosiasioihin perustuva muistelu. Widerberg perehtyi aiheeseen omakohtaisesti ja kirjoitti samalla tekniikalla muisteluita lapsuudestaan. Kirjoitustyö toi esiin syvällisempiä ja tarkempia muistoja, kuin mitä Widerberg oli ennen aloittamistaan kuvitellutkaan. Tutkittuaan aiheet vielä monipuolisemmin – esimerkiksi vetämässään muistityöpajassa – hän onkin sitä mieltä, että tämänkaltaisella muistityön menetelmällä voidaan vaikuttaa oman historian parempaan hahmottamiseen ja sitä kautta myös minäkuvan tarkentumiseen. (Widerberg 2011, 329–334.)

Tunnekortit

Tunteet ovat osa inhimillistä elämää. Niiden tunnistaminen antaa itse kullekin mahdollisuuden tutustua itseemme, jolloin tunteet ovat arvokas itsetuntemuksen apu sillanrakentajana omaan kehityshistoriaamme. Tunteet tulevat esille aina ta-

valla tai toisella. Niitä ilmaistaan usein elein, ilmein ja kehon sanattomin viestein ja vasta sen jälkeen sanallisesti. Jos lapsi on kasvanut ympäristössä, jossa tunteiden ilmaisu on ollut niukkaa tai jopa kiellettyä, saattaa hän jäädä vieraaksi itselleen. Tällöin lapsi ei opi myöskään ymmärtämään toisten tunteita eikä vastaanottamaan niitä. Lapsi voi kuitenkin opetella tunnistamaan omia tunteitaan, nimeämään niitä ja elämään erilaisten tunteiden kanssa, jos häntä ohjataan, neuvotaan ja keskustellaan hänen kanssaan tunteista. (Ijäs 2012, 128–131.) Myllärniemi (2007, 87) toteaaakin, että tunnetyöskentelystä on tullut entistä keskeisempi osa lastensuojelun perhetyötä.

Tunnekorttien ajatuksena on helpottaa tunneilmaisun käsittelyä lasten kanssa. Niiden avulla opetellaan tunnistamaan tunteita ja nimeämään niitä erilaisia ilmeitä ja eleitä tutkimalla. Tunnekorttien avulla voidaan opetella myös tulkitsemaan lapsen maailman hankalia sosiaalisia tilanteita ja miettimään keinoja selvitä näistä ongelmallisista hetkistä pohtimalla erilaisia toimintatapoja ja -vaihtoehtoja. Tunnekortit voivat auttaa lasta hahmottamaan ja yhdistämään eri tunnetiloja omiin kokemuksiin ja kertomaan niistä. Tällöin lapsi tulee tietoisemmaksi omista tunteistaan ja niiden synnyttämistä reaktioista, mikä puolestaan on tärkeää elämäntilanteiden kannalta. (Pesäpuu ry 2013.)

Pesäpuu ry on kehittänyt tunteiden kanssa työskentelyyn erilaisia tunnekorttipakkoja. Nalle-kortit ovat yksi esimerkki tunteiden työstämiseen tarkoitetuista työvälineistä (Pesäpuu ry 2013). Nalle-kortit esitellään tarkemmin Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön kansiossa heidän toiveestaan.

Vahvuuskortit

Vahvuuskortteja voidaan käyttää ja hyödyntää monin tavoin. Vahvuuskorttien avulla on tarkoitus tuoda esille lapsen, perheen tai ryhmän vahvuuksia ja voimaannuttavia ominaisuuksia ja samalla tukea lapsen yksilöllistä kasvua. Vahvuuskortit mahdollistavat myönteisen palautteen antamisen ja vastaanottamisen, kortteja voidaan käyttää myös ryhmän vahvistamiseen ja voimavarojen näkyväksi tekemiseen sekä itsetunnon vahvistamiseen. Korttien käyttö helpottaa vahvuuksien etsimistä ja nimeämistä, jolloin asioiden selittäminen sanallisesti on helpompaa. Korttien kautta on myös mutkattomampaa puhua itsestä ja omista voimavaroista. (Seppänen ym. 2010, 238.)

Barkman (2007) toteaa, että olennaista vahvuuskorttien avulla työskentelyssä on, kuinka vahvuudet ja kehittämistarpeet tunnistetaan ja miten niihin suhtaudutaan. Tällöin omien vahvuuksien tunnistaminen vahvistaa itsetuntemusta, auttaa havaintojen tekemisessä itsessään ja muissa sekä auttaa tunnistamaan omia kehittämistä vaativia tarpeitaan.

Vahvuuskortteina, työskentelyn apuna, voidaan käyttää mitä tahansa kuvia ja kortteja. Saatavilla on myös valmiita korttipakkoja. Esimerkiksi Pesäpuu ry on kehittänyt lapsilähtöisen työskentelyn tueksi ja työvälineeksi erilaisia vahvuuskorttipakkoja (mm. Vahvuuskortit, Elämän tärkeät asiat -kortit). Vahvuuskortit on suunniteltu sijoitettujen lasten vertaisryhmän käyttöön, mutta ne sopivat laajasti myös sekä yksilö- että ryhmätoimintaan esimerkiksi lastensuojelun avo- ja sijais- huoltoon sekä perhetyöhön. Korttien avulla lasta voidaan voimavaraistaa, tukea hänen itsetuntoaan ja opettaa vaihtoehtoisia tapoja selviytyä erilaisista tilanteista. (Pesäpuu ry 2013.)

Pienryhmäkoti Pihla toivoi perhetyön kansioon Elämän tärkeät asiat -vahvuuskortit, joiden käyttötapaa esitellään tarkemmin kansiossa.

Sukupuu

Sukupuu on kuvallinen esitys suvun tapahtumista. Healyn (2012, 125) mukaan sukupuussa esitetään kuvallisesti perheen suhteita, perheen jäsenten välisiä etäisyyksiä ja jännitteitä. Sukupuun käytön perusajatuksena on todentaa perheen ja suvun historiaa. Sukupuu-työskentelyssä pysähdytään kohtaamaan suvun tapahtumia, niihin liittyviä tunteita sekä niiden tapahtumien merkityksiä ja vaikutuksia tässä hetkessä. Lisääntynyt tietoisuus suvun ja perheen historiaan liittyneistä tapahtumista auttaa ymmärtämään omaa, perheen ja suvun toimintaa. Sukupuu-työskentelyn tavoitteena on tuoda tietoisuuteen perheen voimavaroja ja perhettä kannattelevia arvoja. (Healy 2012, 125–127.)

Usein erilaiset elämäntavat, arvot ja perhesalaisuudet saattavat siirtyä vanhemmilta lapsille. Vanhempien antamat elämänmallit eivät aina ole hyviä. Sukupuun avulla voidaan kuitenkin tarkastella, ketkä ovat antaneet tärkeitä elämänmalleja. Ijäs (2012, 215) toteaaakin, että lapsen perusolemus, kasvu ja kehitys liittyvät läheisesti hänen sukutaastaansa ja juuriinsa. Rönkkö ym. (2010) käyttävät syno-

nyymina sukupuulle sanaa perhepuu. Perhepuun avulla voidaan avata ja tutkia perheeseen vaikuttavia uskomuksia, kokemuksia, tapoja ja sitä, millaisissa suhteissa kukin perheenjäsen on toisiinsa nähden ja ennen kaikkea minkälaiset ovat valtasuhteet. Piirtämisen avulla perheet voivat ”ulkoistaa” edellä mainittuja asioita, jolloin piirtäminen mahdollistaa ja helpottaa perheen ja sen jäsenten välisistä suhteista keskustelemista. (Rönkkö ym. 2010, 159–160.)

Sukupuuta piirittäessä käytetään erilaisia merkintöjä ja merkkejä. Riittävä koko ja värien käyttö tekee sukupuusta selkeämmän ja helposti hahmottuvan. (Ijäs 2012, 23–24.) Yleensä sukupuuhun piirretään vähintään kolme, mieluummin neljä sukupolvea. Sukupuuhun kirjoitetaan mielellään kunkin henkilön iät, etunimet, sukunimet ja ammatit. Tärkeitä ovat myös vuosiluvut, syntymä- ja kuolinvuodet. Myös tunnesuhteet voidaan merkitä ja piirtää sukupuuhun. (Ijäs 2012, 27–28.)

Sukupuuhun merkitään perheelle merkittävät sukulaiset. Myös adoptiolapset ja sijaislapset merkitään sukupuuhun. Sukupuun avulla lapsi voi opetella oikeita sukulaisuusnimikkeitä, ketkä ovat setiä, tätejä, ketkä puolestaan serkkuja jne. Sukupuuta lapsen kanssa tehdessä näkee myös, tunteeo lapsi jonkun sukulaisensa erityisen hyvin ja ketä ei juuri lainkaan. (Timonen-Kallio 2010, 25.) Sukupuuhun voi merkitä myös asuinpaikat, työpaikat ja koulutukset. Siihen merkitään merkittävät tapahtumat perheen elämän kaareissa; muutot, avioliitot, erot, kuolemat ym. Sukupuun tarkoituksena on tuoda näkyväksi perheen tarina ja eri tapahtumien vaikutukset eri aikoina eri ihmisille. (Rönkkö ym. 2010, 162.)

5.3 Silta-työskentely

Pelastakaa Lapset ry:n lastenkodeissa kehitettiin vuosina 2008–2010 Silta-malli, jonka tavoitteena oli kehittää sijaishuollon omahoitajille vuorovaikutuksellinen toimintamalli lasten elämäntarinan eheyttämistyöhön. Kehittämisen taustalla oli halu kehittää omahoitajatyön kuntouttavuutta, tehdä huostaan otetun lapsen elämäntarinaa eheämmäksi sekä rakentaa kuvainnollista siltaa lapsen perheen ja lastenkodin välille. Silta-työskentelyssä on tärkeää, että lapsi ja hänen biologiset vanhempansa osallistetaan sillan rakentumiseen, sillä he ovat oman elämänsä asiiantuntijoita. (Kiiskinen 2013, 5; Aaltonen 2011, 1.)

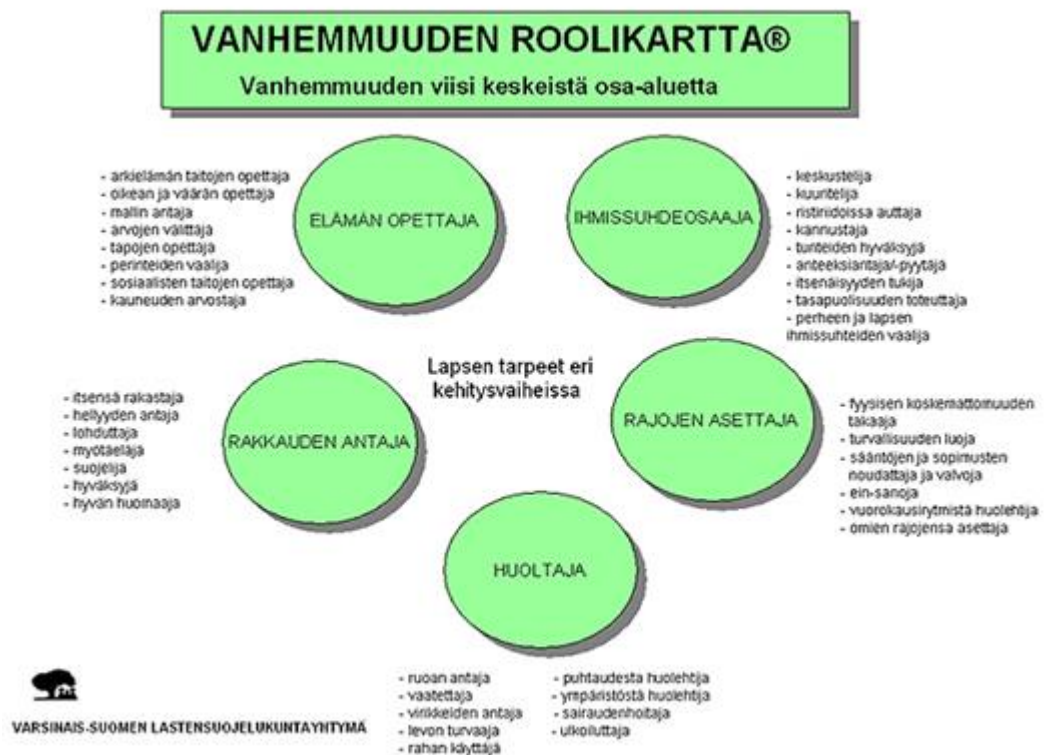
Silta-mallin tavoitteena on lapsen elämäntarinan eheytyminen menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Silta-työskentelyn keskiössä pidetään tarinoita, joita kukin osallistuja kertoo lapsen ja perheen elämästä. Tarinoiden esille saamiseksi käytetään erilaisia menetelmiä, esimerkiksi sukupuutyöskentelyä ja elämäntarinaa sekä erilaisia toiminnallisia menetelmiä. tarinat itsessään eivät ole tärkein asia, vaan se, minkä merkityksen kertoja tarinalle antaa juuri kyseisellä hetkellä. Tarinoiden avulla sekä tehdään näkyväksi lapsen ja vanhemman välinen suhde, mutta myös saadaan lapsen ja hänen perheensä elämästä kattavampi kuva, kuin mitä virallisilla dokumenteilla voidaan saada. Silta-työskentelyn avulla lapsen elämä hahmottuu kokonaisempana ja selkiytyy pirstaleisuuden sijaan. (Kiiskinen & Eskelinen 2013, 12, 36.)

Silta-malli tuo uudenlaista ajattelua ja työtapaa sijaishuollon työmenetelmiin. Muihin työmenetelmiin verraten Silta-työskentelyssä omahoitaja, lapsi ja vanhempi ovat koolla yhtä aikaa ja säännöllisesti. Malli myös mahdollistaa kuulluksi tulemisen ja yhteisen vuoropuhelun lapsen ja perheen elämästä. Työskentelyä vetää Silta-koulutuksen saanut ohjaaja, ja itse työskentely tapahtuu yhteistyössä lapsen, vanhempien ja omahoitajan kanssa. Silta-ohjaaja pitää huolen, että jokaisella on mahdollisuus kertoa oma tarinansa. Samalla hän auttaa kestäämään sen, että jokaisen tarina on arvokas ja näin ollen erilainen. Silta-ohjaaja peilaa tarinoiden avulla saatua kuvaa lapselle, perheelle ja työryhmälle. (Kiiskinen ym. 2013, 12–13, 85.)

Aaltonen (2011) tutki pro gradu -työssään sosiaalityöntekijöiden käsityksiä Silta-projektista. Projektin aikana kehitetyn Silta-mallin mukaisen työskentelyn tärkeimpänä merkityksenä lapselle nähtiin ihmissuhteiden lujittaminen ja luominen. Elämäntarinan rakentaminen nähtiin toimivana työmenetelmänä lapsen kanssa työskenneltäessä. Projektin avulla myös vahvistettiin omahoitajasuhdetta. Silta-työskentely koettiin tärkeäksi lapselle ja vanhemmille ja toisaalta hyväksi työvälineeksi omahoitajille. Myös yhteistyön aikaansaamista pidettiin yhtenä Silta-työskentelyn tärkeimmistä saavutuksista. (Aaltonen 2011, 63–65.)

5.4 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta (kuvio 2) on syntynyt Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä tehdyn kehitystyön tuloksena vuonna 1999. Vanhemmuuden roolikartan synnyn taustalla on ollut ajatus vanhemmuuden kokonaisvaltaisesta hahmottamisesta mahdollisimman selkeästi ja luontevasti osaksi vanhemmuuteen liittyviä vaikeitakin asioita. (Ylitalo 2011, 8.)

KUVIO 2. Vanhemmuuden roolikartta. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013)

Ylitalon (2011, 10) mukaan vanhemman roolit rakentuvat hierarkkisesti kolmeen tasoon, joista jokainen taso muodostuu useasta laajasta roolien kokoelmasta. Ensimmäisellä tasolla ovat **motivaatoroolit**, jotka ovat vanhemmuuden roolikartan päärooleja. Vanhemman toimintaa ohjaavat motiivit, joiden mukaan vanhempi esimerkiksi tekee sellaisia tekoja, jotka tukevat lapsen hyvinvointia, keskustele ja kuuntelee lasta. Motivaatoroolit siis kuvaavat vanhemman toiminnan perusmotiiveja suhteessa lapsen tarpeisiin. Päärooleja on viisi: *Huoltaja*, *Rakkauden antaja*, *Rajojen asettaja*, *Elämän opettaja* ja *Ihmissuhdeosaaja*.

Huoltajan rooli on erityisen tärkeä arkielämän ja säännöllisen perhe-elämän ylläpitämisessä ja rutiinien muodostamisessa. *Rakkauden antajana* vanhempi luo itseluottamuksen pohjan lapselle. Kannustuksen ja arvostetuksi tulemisen kokemus on lapsen kehityksen kannalta välttämätöntä. Vanhemman tehtävä on taata lapselle turvallinen lapsuus ja osana tätä on *rajojen asettaminen*. Ilman rajoja kasvanut lapsi tuntee olonsa turvattomaksi ja saattaa tämän vuoksi käyttäytyä esimerkiksi aggressiivisesti. *Elämän opettajan* rooliin kuuluu sosiaalisten taitojen ja tapojen opettaminen. Se, minkälaisia suhteita lapsi oppii luomaan toisiin ihmisiin, vaikuttaa häneen läpi koko ihmisiän. *Ihmissuhdeosaajana* vanhempi opettaa lapselle omien tunteiden ja tarpeiden tunnistamista ja ilmaisemista. Positiivisen minäkuvan syntymisen edellytyksenä on kuulla myönteisiä asioita itsestään, jolloin lapsi tarvitsee kokemuksia kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta. (Helminen ym. 1999, 24–28.)

Toisella tasolla ovat **tavoiteroolit**, joka voi olla yksi tai useampi rooli, jonka vanhempi valitsee jonkin pääroolin alueelta lapsen tarpeiden mukaiseksi tavoitteeksi. Tekoja ohjaavat tavoitteet, joita vanhemmalla on suhteessa lapseensa, esimerkiksi ruoan antajana tai sääntöjen ja sopimusten noudattajana ja valvojana. Tärkeää on havainnoida, että tavoite ja toiminta ovat samansuuntaiset ja lapsen tarpeista lähteviä. (Ylitalo 2011, 11.)

Hierarkian viimeisellä eli kolmannella tasolla olevat **tekoroolit** kuvaavat vanhemman toiminnan konkreettista, käytännöllistä toteutumista arjessa ja ovat näin hyvin merkityksellisiä lapsen kannalta; vanhemman toiminnan eli tekojen kautta toteutuu kaikki se, mitä lapsi varsinaisesti vanhemmaltaan saa. Tekorooli vastaa mm. seuraaviin kysymyksiin: (Ylitalo 2011, 12.)

Mitä vanhempi vanhemman roolissa tekee?

Miten vanhempi vanhemman roolissa käyttäytyy?

Roolikartta on käytännönläheinen työväline, jonka avulla vanhemman on helpompi havainnoida ja hahmottaa omassa toiminnassaan mahdollisia kasvatuksessa ilmeneviä ongelmallisia alueita ja sen kautta tulevia muutostarpeita suhteessa lapseen ja tämän kehitykseen. Roolikartta auttaa myös vanhempaa tunnistamaan

omat vahvuutensa ja antamaan luottamusta muutoksen mahdollisuuteen. (Ylitalo 2011, 9.)

Roolikartta on myös monipuolinen työväline, jota voidaan käyttää yhteistyövälineenä työntekijän ja asiakkaan välillä ennaltaehkäisevään, kuntouttavaan ja korjaavaan työhön, työntekijän työvälineenä vanhemmuuden ja lastensuojelutoimpiteiden arvioimiseen sekä kenelle tahansa vanhemmalle, joka on halukas tutkailemaan omaa vanhemmuuttaan. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 11.)

5.5 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Itsenäistyvän nuoren roolikartta (kuvio 3) on vanhemmuuden roolikartan tapaan kehitetty Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymässä 2000-luvun alkupuolella. Vuonna 2002 julkaistiin itsenäistyvän nuoren roolikartta ensimmäisen kerran ja tämän jälkeen kehitystyön tuloksena se on muuttunut sekä rakenteeltaan että käsitteiltään. (Kaskia 2012, 33.)

KUVIO 3. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013)

Kaskian (2012, 33–35) mukaan itsenäistyvän nuoren roolikartan roolit rakentuvat myös hierarkisesti kolmeen tasoon; motivaatoroolit, tavoiteroolit ja tekoroolit. **Motivaatorooleja** ovat *Arkipäivän pyörittäjä*, *Itsensä arvostaja*, *Rajojen asettaja*, *Elämästä oppija* ja *Suhteiden hoitaja*. Nämä viisi pääroolia kuvastavat niitä motiiveja, joiden perusteella nuoren itsenäistyminen etenee. Motiivi saa nuoren toimimaan sellaisella tavalla ja sellaiseen suuntaan, että nuoren oma toiminta luo mahdollisuudet itsenäistymiselle ja myöhemmin aikuistumiselle. **Tavoiteroolit** ovat alaroolia motivaatorooleista. Tavoiterooleilla voidaan kuvata niitä tavoitteita, joihin nuoren itsenäistymisessä pyritään. **Tekorooli** on puolestaan nuoren konkreettista tekemistä tavoitteiden suuntaisesti.

Työvälineenä itsenäistyvän nuoren roolikartta on monikäyttöinen. Se sopii käytettäväksi niin kotona, koulussa kuin kodin ulkopuolelle sijoitettujen nuorten kanssa. Roolikartan avulla itsenäistyvän nuoren tavoitteet ja kehitystarpeet on helppo havainnoida, jolloin esimerkiksi positiivisen palautteen antaminen on luontevaa. Itsenäistyvän nuoren roolikartta soveltuu hyvin myös sellaiseen tilanteeseen, jossa käsitellään elämänhallinnan ongelmia tai jos vanhemmat itse ovat vielä hyvin nuoria. (Kaskia 2012, 37–38.)

5.6 Verkostokartta

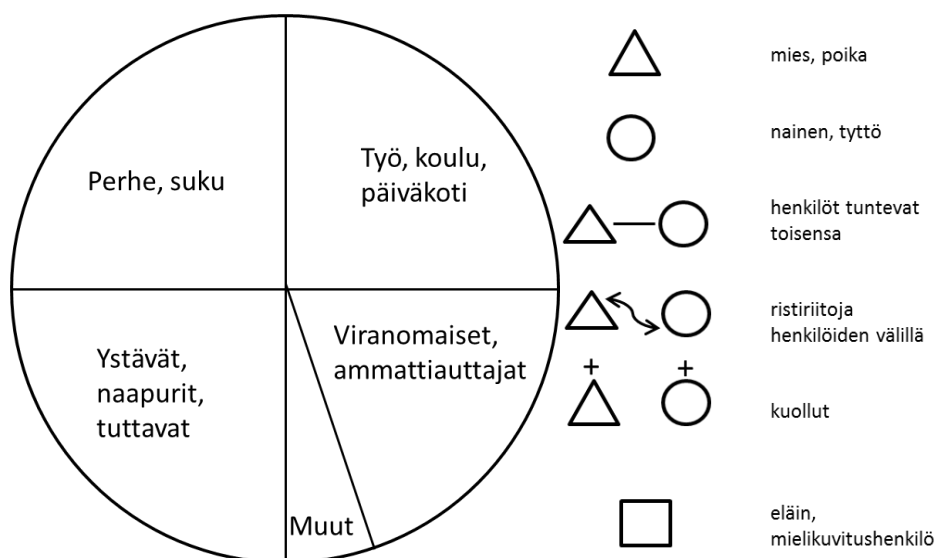
Ihmisen sosiaalisia suhteita sekä ihmissuhteita kuvataan usein sosiaalisen verkoston avulla. Seikkula (1994, 16) toteaa, että sosiaalista verkostoa voidaan pitää käsitteenä, jonka avulla on mahdollista kuvata ihmissuhteiden kokonaisuutta. Sosiaalisen verkoston avulla yksilö voi havainnoida sosiaalisia suhteitaan omina kokemuksina siitä, keiden kanssa hän on tekemisissä, keneltä hän voi saada apua ongelmissaan ja ketkä hänen verkostossaan ovat toistensa kanssa tekemisissä. Myös Healy (2012, 121) tuo esille, että sosiaalisen verkoston avulla yksilön kontekstia ja dynamiikkaa esimerkiksi yhtenä perheenjäsenenä ja toimijana on helpompi ymmärtää. Sosiaalista verkostoa voidaan tarkastella esimerkiksi lapsen piirtämän verkostokartan avulla (Seikkula 1994, 32).

Timonen-Kallio (2010, 23) tuo esille, että verkostokartan avulla voidaan lapsen kanssa työskennellessä kartoittaa, keneltä lapsi saa tukea ja apua, ja miten lapsi sijoittuu omaan sosiaaliseen verkostoonsa. Verkostokartan avulla voidaan auttaa

lasta tulemaan tietoisemmaksi omasta verkostostaan ja asemastaan siinä. Verkostokartan käytön tavoitteena onkin saada lapsi tutkimaan omaa elämänsäkaartaan ja sitä kautta hahmottamaan lähipiiriään. Lapsen ja nuoren sosiaalinen verkosto vaikuttaa usein taustalla puheiden, tekojen ja toiminnankin tasolla. Siksi verkostokartan kautta lapsen ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön avautuukin uusia näkökulmia ymmärtää koko perhettä. (Palonperä & Lehto 2009, 48.)

Kartan voi piirtää monella eri tavalla; ympyräksi sektoreineen, pilviksi tai muunlaisiksi muodoiksi. Usein se kuitenkin piirretään ympyränmuotoisena, jossa on eri sektoreita (kuvio 4.). Sektoreissa mainitaan useimmiten perhe, suku, viranomaiset tai ammattiauttajat, työ, koulu, ystävät ja muut ihmiset. (Seppänen ym. 2010, 223.)

Mallin verkostokartan piirtämisestä antavat Seppänen ym. (2010, 222).

KUVIO 4. Verkostokartta

Perhe käsittää samassa taloudessa asuvat ihmiset, joilla sosiaaliset suhteet ovat päivittäisiä ja tiiviitä. Tunneside ihmisten kesken on vahva.

Sukuun kuuluvien ihmisten perhesuhteet eivät ole yhtä tiheitä kuin perheeseen kuuluvilla, mutta vastavuoroisuus tapahtuu tunnetasolla. Perhe- ja sukulaisuusteita ei voi erota. Suku edustaa pysyvyyttä ja jatkuvuutta, jolloin sukulaisuus säilyy aina.

Työ ja koulu ovat hyvin samankaltaisia perhesuhteiden kanssa siinä, että ne toteutuvat päivittäin. Töissä ja koulussa vastavuoroisuus tapahtuu yleensä yleisen työjaon tasoilla enemmän kuin tunnetasoilla.

Muut tärkeät ihmissuhteet toteutuvat yksilön oman aktiivisuuden perusteella. Huomioitavaa on, että muut tärkeät ihmissuhteet edellyttävät muita suhteita enemmän yksilön omien sosiaalisten voimavarojen käyttämistä.

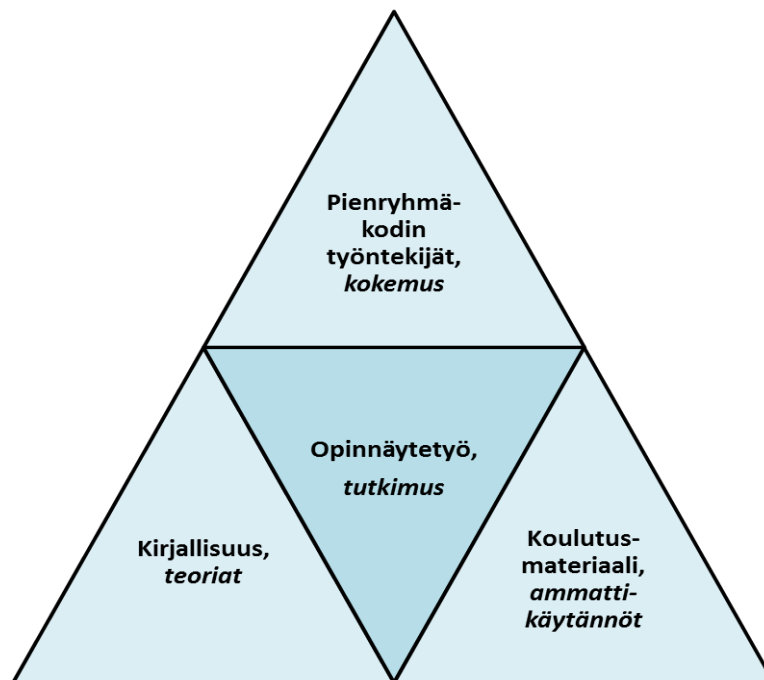
Ammattilaisten ja viranomaisten alue ympärässä kertoo siitä, että tärkeät ihmiset ovat jostain syystä kadonneet ja tilalle on tullut viranomaisverkostoa.

Verkostot muuttuvat läpi elämän, joten on hyvä varoa tekemästä liian nopeita ja lyhytnäköisiä johtopäätelmiä yksittäisen perheenjäsenen verkostokartasta. Vakuuttavuutta verkostojen arvioimiseen tulee, jos verkostokarttaa tehdään pidemmällä aikavälillä tai uusitaan sovitun väliajoin. (Seppänen ym. 2010, 223.)

6 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS

Työelämän tutkimusta luonnehtii ammatillisuus. Tutkimustarpeita puolestaan säätelevät käytännönläheisyys, työelämälähtöisyys sekä ajankohtaisuus. Työelämän tutkimuksen tavoitteena onkin teorian, kokemuksen ja ammattikäytäntöjen yhdistäminen (kuvio 5). Tämä yhdistäminen tapahtuu siten, että se edistää ammatillisten asiantuntijoiden ja myös heidän sidosryhmiensä käytännöntaitoa. Työelämän soveltavan tutkimuksen tavoitteena voi olla esimerkiksi kehittää ammattialan palveluja. (Vilka 2005, 13–14.)

Kuviossa 5 esitetään, miten työelämälähtöisessä opinnäytetyössämme yhdistyy kehittämishankkeemme teoria, kokemus ja ammattikäytännöt. Teoriaosuus pohjautuu kirjallisuuteen, tutkimuksiin ja selvityksiin, kokemusta edustaa pienryhmäkodin työntekijät ja ammattikäytäntöjen pohjana on omaohjaajan täydennyskoulutuksen materiaali.

KUVIO 5. Teorian, kokemuksen ja ammattikäytäntöjen yhdistyminen opinnäytetyössämme

6.1 Tutkimuksellisuus kehittämishankkeessa

Organisaatioissa kehittämistyöksi kutsutaan jatkuvaa toiminnan kehittämistä ja parantamista (Kananen 2012, 19). Kehittyminen itsessään on sekä prosessi että tulos. Useimmiten kehittämistyötä tehdään tutkimustulosten avulla, mutta se on mahdollista myös ilman tutkimusta. Tehokkainta kehittäminen on kuitenkin yhdessä tutkimuksen kanssa, koska onnistumisen mahdollisuudet ovat suuremmat tutkimuksen tarjotessa perusteita toiminnalle. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21.)

Kehittämistyöstä tekee tutkimusta se, että kehittämistyö dokumentoidaan ja siinä käytetään tieteellisiä menetelmiä, jotka tuottavat uutta ja luotettavaa tietoa. (Kananen 2012, 21.) Toikko ja Rantanen (2009) toteavat, että konkreettinen kehittämistoiminta määrittelee tutkimukselle reunaehdot, joten siinä suhteessa tutkimusasetelmat ovat kehittämistoiminnalle alisteisessa asemassa. Kyseessä on siis tiedonmuodostuksen tapa, jossa tutkimus on avustavassa roolissa. Tutkivasta otteesta ja tutkimuksellisista asemista saadaan kehittämistoiminnalle kuitenkin lisäarvoa. Lisäksi tutkimuksellisuus edistää kehittämistoiminnan tulosten käyttökelpoisuutta. (Toikko ym. 2009, 11, 22–23.)

Kehittämisen ja tutkimuksen yhdistämisestä puhuttaessa Heikkilä ym. (2008, 23) käyttävät käsitettä tutkiva kehittäminen. Toikko ym. (2009) puolestaan käyttävät termiä tutkimuksellinen kehittämistoiminta, joka heidän mukaansa yhdistää konkreettisen kehittämistoiminnan ja tutkimuksellisen lähestymistavan. He lähestyvät sitä kolmesta näkökulmasta, jotka ovat kehittämisprosessin, toimijoiden osallisuuden ja tiedontuotannon näkökulmat. Tutkimuksellisen kehittämistoiminnan luonne on prosessimainen. Kehittäminen alkaa toiminnan perustelusta ja organisoinnista, etenee varsinaiseen toteutukseen ja siitä edelleen arviointiin. Kehittämisprosessin kulkua korjataan ja suunnataan uudelleen prosessin edetessä. Kehittämistyö muotoutuu usein eri toimijoiden sitoutumisen ja aktiivisen osallistumisen mukaan. Kehittämistyössä toimijat osallistuvat konkreettiseen toimintaan ja muodostavat yhteistä ymmärrystä. Tiedontuotannon näkökulman mukaan tutkivasta otteesta ja tutkimuksellisista asemista saadaan kehittämistoiminnalle lisäarvoa. Lisäksi tutkimuksellisuus edistää kehittämistoiminnan tulosten käyttökelpoisuutta ja siirrettävyyttä. (Toikko ym. 2009, 9–11.)

Kehittämistoiminnassa on kyse siitä, että on olemassa jokin ilmiö, prosessi tai asiantila, jonka halutaan kehittämisen yhteydessä muuttuvan paremmaksi. Kehittämiskohde voidaan määritellä ongelman muotoon. Tämä ongelma poistetaan tai sitä ainakin pienennetään kehittämistutkimuksen avulla. Kehittämistutkimuksen tarkoituksena on siis tuottaa ratkaisuja käytännön ongelmiin. (Kananen 2012, 13, 16.) Heikkilä ym. (2008, 55) toteavat lisäksi, että kehittämistyö on usein luonteeltaan kokemuksellista, eli käytännön osaajat käyttävät tutkimus- ja kokemustietoa muuttaakseen toimintaa paremmaksi. Samalla he sitoutuvat kehittämistyön toimijoiksi ja osallistujiksi.

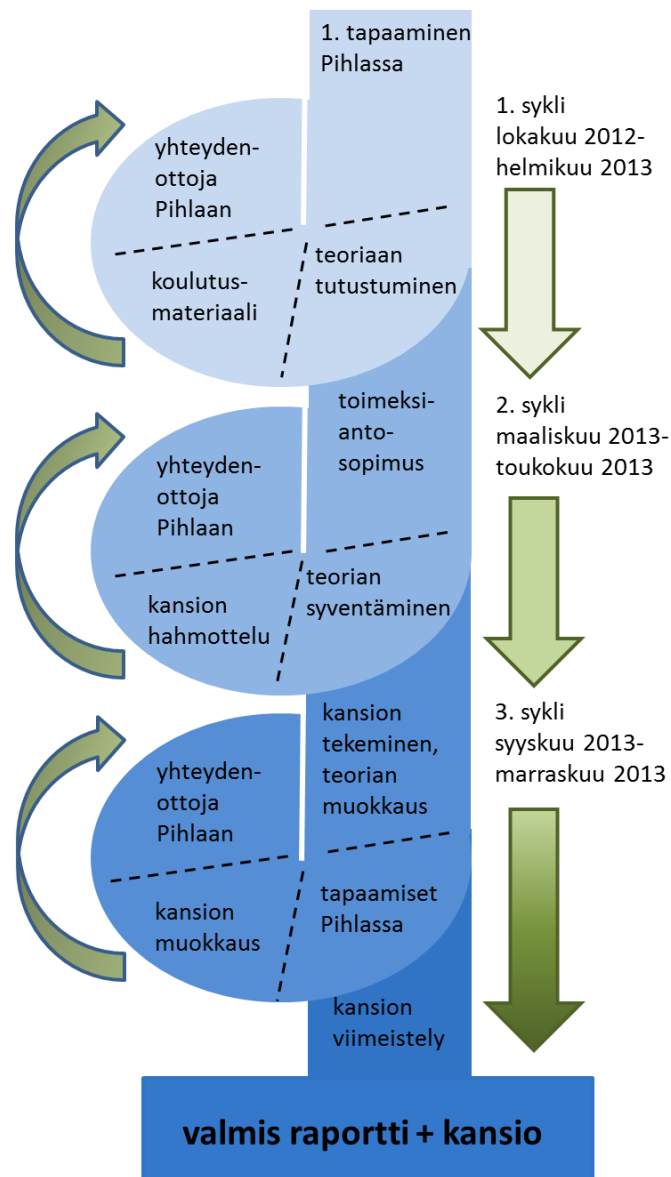
Kehittämistoiminta on luonteeltaan syklinen. Siinä toistuu suunnittelun, toiminnan ja seurannan sykli. (Kananen 2012, 41.) Toikon ym. (2009, 66) mukaan kehittämistoiminnan tehtävät muodostavat kehän. Kehässä on neljä vaihetta; perusteluvaihe, organisointi, toteutus ja arviointi. Kun tämä kehä on käyty läpi, seuraa uusi kehä, jossa toistuvat samat vaiheet. Näin kehät muodostavat eräänlaisen spiraalin. Tämä spiraali muotoutuu useista peräkkäisistä kehistä, joissa uudet kehät täydentävät edellistä kehää. Kehittämistutkimuksessa tulokset asetetaan aina uudelleen arvioitaviksi, eli voidaan sanoa, että kehittämistoiminta on jatkuva prosessi.

Heikkilä ym. (2008, 56, 67) toteavat, että kehittäminen toteutetaan usein määrääkäsena hankkeena. Näin toimien kehittäminen usein lisää hakkeeseen osallistuvien työmotivaatiota ja tarjoaa uusia haasteita. Hanke jaetaan eri vaiheisiin, jotka ovat erillisiä toimintoja, mutta ne muodostavat kuitenkin yhtenäisen toimintakokonaisuuden. Näiden vaiheiden kautta pyritään samaan päämäärään, tulokseen. Jokaisessa vaiheessa tehtyä työtä arvioidaan ennen siirtymistä seuraavaan vaiheeseen, eli hanketta viedään eteenpäin syklisesti.

Kehittämishankkeen prosessikuvauskuviossa (kuvio 6) tuodaan esille opinnäytetyössämme näkyvä kehittämistutkimukselle ominainen syklisyys. Samalla se havainnollistaa kehittämishankkeen etenemisen, jossa eri vaiheet seuraavat toisiaan. Opinnäytetyöntekijöiden reflektiivinen työote hankkeen jokaisessa vaiheessa on ohjannut kehittämistä suunnitelmallisesti eteenpäin.

Kehittämishanke muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden, joka koostuu raportista ja erillisestä perhetyön kansiesta. Kummankin työn eteneminen näkyy opinnäyte-

työn prosessikuvauksessa. Kehittämishankkeen syklit esitellään tarkemmin kuvion jälkeen seuraavassa kappaleessa 6.2.

KUVIO 6. Kehittämishankkeen prosessikuvaus

6.2 Kehittämishankkeen syklit

Opiskelemme muuntokoulutuksessa sosionomeiksi (AMK) Lahden ammattikorkeakoulussa. Jo opintojen alkumetreiltä asti oli selvää, että tulemme tekemään opinnäytetyömme työelämälähtöisesti. Jotta toinen ei saisi mahdollista kotikenttätuetta siitä, että opinnäyte tehtäisiin omalle työpaikalle, päädyimme tarkastelemaan

ulkopuolisten toimeksiantajien tarjouksia. Rajasimme tietoisesti tarkastelumme perhetyöhön liittyväksi oman kiinnostuksemme ja sen ajankohtaisuuden vuoksi.

Saimme kuulla Pienryhmäkoti Pihlan suomasta mahdollisuudesta tehdä perhetyöhön liittyvän opinnäytetyön heillä jo olemassa olevan koulutusmateriaalin pohjalta ensimmäisen kerran syyskuussa 2012, kun Pihlan ohjaaja kävi esittelemässä heidän toimeksiantoaan Lahden ammattikorkeakoululla. Pihlan koko henkilökunta kävi Lahden ammattikorkeakoulun järjestämän perhetyön omaohjaajatäydennyskoulutuksen vuoden 2012 aikana, ja tuon koulutuksen anti haluttiin perhetyön kansion muotoon henkilökunnan työkaluksi.

Sykli 1. Loppuvuosi 2012–helmikuu 2013

Otimme pian tuon ensi kosketuksen jälkeen puhelimitse yhteyttä Pienryhmäkoti Pihlan johtajaan ja kerroimme halukkuudestamme tehdä heidän kanssaan yhteistyötä. Sovimme tapaamisen Pihlaan lokakuulle 2012. Tuolloin tapaamisessa oli läsnä me opinnäytetyön tekijät ja pienryhmäkodista johtaja ja ohjaaja. Tapaamisen tarkoitus oli tunnustella sitä, voisimmeko mahdollisesti vastata heidän toimeksiantonsa ja koota Pihlaan heidännäköisensä perhetyön kansion sen materiaalin pohjalta, jonka he olivat perhetyön koulutuksessa saaneet, ja onnistuisimmeko saamaan heidän perhetyönsä näkyväksi.

Toimme tuossa tapaamisessa esille monimuoto-opiskelun tuoman, ajankäyttöömme liittyvän haasteen - käymme kumpikin töissä opiskelujemme ohella - ja että tavoitteenamme on valmistua joulukuussa 2013 ja tuohon mennessä saisimme myös opinnäytetyömme valmiiksi. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön kansiokin olisi vasta tuolloin käyttövalmis. Tapaamisen lopuksi kuitenkin tulimme yhteistuumiin siihen tulokseen, että otamme vastaan toimeksiannon perhetyön kansion kokoamisesta ja teemme sen Pihlaan perhetyön kehittämishankkeena. Sovimme, että ohjaaja on yhteydessä heitä kouluttaneeseen opettajaan ja pyytää tätä antamaan koko perhetyön omaohjaajatäydennyskoulutuksen materiaalin myös meidän käyttöömme. Sovimme myös, että kun olemme tutustuneet materiaaliin, olemme pienryhmäkotiin yhteydessä jatkotoimista ja heidän toiveistaan perhetyön kansion sisällöstä. Ensi tapaamisessa jätimme myös yhteystietomme Pienryhmäkoti Pihlaan.

Olimme puhelimitse yhteydessä Pihlaan muutaman kerran loppuvuoden 2012 aikana, koska emme olleet saaneet sovitusti käyttöömme perhetyön materiaalia ja näin ollen emme myöskään päässeet eteenpäin opinnäytetyössämme tältä osin. Joulukuussa 2012 olimme yhteydessä perhetyön koulutuksen opettajaan itse, koska joko väärinymmärryksen tai informaatiokatkoksen vuoksi perhetyön materiaalin siirtämisessä oli jotain ongelmia. Tämän yhteydenoton jälkeen saimme kyseisen materiaalin kokonaisuudessaan käyttöömme.

Opinnäytetyön teoriasisältöön aloimme perehtyä ja työstää sitä jo syksyllä 2012 muun muassa suomen kielen opintokokonaisuuden oppimistehtävissä sekä informaatiolukutaidon hakutehtävissä. Hyödynsimme näin kaikki mahdolliset oppimistehtävien laajat kokonaisuudet linkittäen ne lastensuojelun perhetyöhön sekä samalla kooten ja syventäen tutkimaamme tietoa opinnäytetyötämme silmälläpitäen.

Alkuvuodesta 2013 olimme useampaan kertaan puhelimitse yhteydessä Pienryhmäkoti Pihlaan, mutta lukuisista yhteydenpidon yrityksistä huolimatta puheluihimme ei vastattu. Ehdimme jo epäillä, että meillä on väärä numero. Tuossa vaiheessa meillä ei vielä ollut pienryhmäkodin sähköpostiosoitetta, johon olisimme voineet toiveitamme ja kysymyksiämme laittaa. Pihlan kotisivuiltakaan ei sähköpostiosoitetta löytynyt. Perhetyön kansion työstäminen ja kehittämishankkeen eteneminen oli käytännössä jäissä. Teoriasisällön kerääminen sen sijaan sujui suunnitelmien mukaan.

Helmikuussa 2012 saimme sovittua seuraavan tapaamisen maaliskuulle 2013 Pienryhmäkoti Pihlaan. Tuossa tapaamisessa oli opinnäytetyön tekijöiden lisäksi ohjaaja. Tapaamisen tarkoituksena oli perehtyä Pihlan perhetyöhön, jo käytössä oleviin menetelmiin ja toiveisiin tulevan perhetyön kansion sisällöstä. Pienryhmäkodin työntekijöistä yksi käyttää tällä hetkellä Silta-menetelmää oman työnsä tukena ja sovittiin, että Silta-menetelmä tullaan avaamaan myös heidän perhetyön kansioonsa. Sovittiin myös, että ohjaaja pyytää Silta-työskentelyn työntekijää laittamaan käytössä olevaa materiaalia meidän käyttöömme ja tarkasteltavaksi.

Tapaamisessa ohjaaja toi esille myös, että perhetyön koulutuksessa saadun opin tavoitteena oli yhdennäköinen perhetyö Pienryhmäkoti Pihlaan. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että ”palapelin palaset olisivat kaikille samat”, jolloin jokaisella

olisi sama tieto perhetyön menetelmistä ja Pihlassa tehtävästä perhetyöstä, kun olisi koottu kansion muotoon. Edelleen jäi avoimeksi, mitä perhetyö Pihlassa käytännössä on, ja mitä menetelmiä he haluavat aukikirjoitetuiksi omaan perhetyön kansioonsa.

Allekirjoitimme tuolloin maaliskuussa 2013 myös toimeksiantosopimuksen. Tässä tapaamisessa saimme kaipaamamme Pihlan sähköpostiosoitteen käyttöömmee ja sovimmekin tuolloin, että tulemme ensi sijaisesti käyttämään heidän sähköpostiin yhteydenpitovälineenä. Näin toimittiin siksi, että sähköpostiosoite on yhteinen kaikille pienryhmäkodin työntekijöille ja tavoittaa aina mahdollisimman pian jonkun työvuorossa olevan ohjaajan, ja koska puhelimella yhteydensaanti oli osoitautunut ongelmalliseksi.

Sykli 2. Maaliskuu 2013–toukokuu 2013

Maaliskuussa 2013 syvensimme teoriasisältöä ja olimme sähköpostitse yhteydessä Pihlaan. Pyysimme tarkentavia vastauksia kysymyksiimme Pienryhmäkotin Pihlan perhetyöstä, käytössä olevista menetelmistä ja niistä menetelmistä, joita he toivoivat tulevan perhetyön kansioon. Johtaja vastasi sähköpostilla maaliskuun huhtikuun 2013 vaihteessa muutaman yhteydenoton jälkeen. Johtajan vastausten ja Pihlan kotisivujen pohjalta hahmottelimme pienryhmäkodissa tehtävää perhetyötä, sen tavoitteita ja tarkoitusta huhtikuun 2013 puolivälissä pidettävään suunnitelmaseminaarimateriaaliin.

Huhtikuussa 2013 esitimme suunnitelmaseminaarissa opinnäytetyömme suunnitelman kokonaisuudessaan. Suunnitelmaseminaarimateriaalin laitoimme myös Pienryhmäkotin Pihlaan kommentoitavaksi ja pyysimme edelleen vastauksia liittyen heidän perhetöihön sekä tulevan perhetyön kansion sisältöön. Yritimme myös sovittaa käyntiä Pihlaan pitkin kevättä, mutta yhteistä aikaa emme saaneet löytämään kalentereistamme. Toukokuussa 2013 yhteinen aika saatiin sovittua, mutta se peruuntui pienryhmäkodin toimesta sovitun päivän aamuna.

Huomasimme kevään 2013 aikana, että ajateltua hankalammaksi ja yhteistyön sujumisen kannalta haasteellisimmaksi osoittautui yhteisen ajan löytäminen, yhteydenpidon ja tiedon välityksen ylläpitäminen sekä tiedon saaminen Pihlasta. Olimme sopineet yhden ohjaajan olevan yhteyshenkilömme pienryhmäkotin,

mutta muutaman kerran kävi niin, että toinen ohjaaja olikin meihin päin yhteydessä ja myös me olimme tähän ohjaajaan yhteydessä. Tämä hämmensi meitä ja aika ajoin olimme epätietoisia, kenen puoleen kysymyksinemme kääntyimme ja keneltä saisimme ripeimmin vastauksia.

Alkuperäisen ajatuksemme mukaan Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön koulutuksesta saama materiaali sekä heidän näkemyksensä pienryhmäkodin tämän hetkisestä perhetyöstä olisi koottu jonkinlaisen kansion muotoon jo kevään ja kesän 2013 aikana. Tällöin olisi myös aukikirjoitettu kansion materiaalia ja niitä menetelmiä, joita siihen olisi tarkoitus sisällyttää. Suunnitelmissa oli myös, että kehittämishanketyön aikana olisimme tiiviisti yhteydessä sekä pienryhmäkotiin että opinnäytetyön ohjaajaan. Edellä mainittujen haasteiden myötä jouduimme luopumaan näistä suunnitelmista.

Kesäkuun 2013 alussa olimme sähköpostitse yhteydessä Pienryhmäkoti Pihlaan saadaksemme sovittua heidän kanssaan tapaamisen. Yhteistä aikaa ei kuitenkaan löytynyt johtuen sekä Pihlan aikatauluista että omien töittemme ja lomiemme eriaikaisuudesta. Näiden syiden vuoksi opinnäytetyömme etenemisessä tuli pidempi tauko.

Sykli 3. Syyskuu 2013–marraskuu 2013

Syyskuussa 2013 olimme muutamia kertoja yhteydessä Pienryhmäkoti Pihlaan sähköpostitse ja toivoimme edelleen saavamme vastauksia siihen, mitä he haluavat perhetyön kansioon sekä miten perhetyötä käytännön tasolla Pihlassa tehdään. Opinnäytetyön suunniteltu jatkuminen ja sen loppuuntyöstäminen ajateltuun aikaan mennessä oli näiden tietojen varassa. Yhteyshenkilöksi sopimamme ohjaaja vastasi osaan sähköposteja ja saimme selkeän vastauksen siihen, mitä perhetyön menetelmiä Pienryhmäkoti Pihla haluaa omaan perhetyön kansioonsa. Tämän tiedon pohjalta pääsimme huimasti eteenpäin opinnäytetyössämme. Olimme optimistisesti ajatelleet, että ensimmäinen versio perhetyön kansioista olisi saatu Pihlan henkilökunnan arvioitavaksi elo-syyskuun 2013 aikana ja saadun palautteen ja korjausehdotusten pohjalta olisimme työstäneet perhetyön kansiota pienryhmäkodin tarpeita vastaavaksi. Tästä suunnitelmasta luovuttiin kuitenkin jo kesällä 2013.

Lokakuun 2013 alussa olimme jälleen yhteydessä Pienryhmäkoti Pihlaan sopiaksemme aikaa heillä käyntiin. Tuolloin lähetimme heille myös ensimmäisen version perhetyön kansioista. Sovimme tapaamisen lokakuun 2013 puoliväliin. Tuolloin paikalla oli pienryhmäkodista kolme ohjaajaa ja me opinnäytetyön tekijät. Tapaamisen tarkoituksena oli saada palautetta perhetyön kansioista, keskustella pienryhmäkodin perhetyöstä ja aikatauluista syksyn osalta. Perhetyön kansion osalta palautetta tuli esimerkiksi sukupuun merkkien selityksistä sekä sukupuun käytöstä käytännössä. Sukupuuhun toivottiin jonkinlaista käyttöohjetta. Kansion osalta ei tullut muuta korjausta vaativaa palautetta. Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön osalta saimme palautetta liian laajasta kysymyksen asettelusta heidän perhetyöhönsä liittyen.

Olimme pyytäneet useaan kertaan Pienryhmäkoti Pihlan henkilökuntaa kuvaamaan heidän perhetyötään, sen sisältöä ja käytännön toimia, mutta emme olleet saaneet vastauksia. Nyt meitä pyydettiin pilkkomaan kysymys perhetyöstä pienempiin, käytännönläheisempiin kysymyksiin. Keskustelussa siirryttiin myös jo pidemmälle pienryhmäkodin perhetyön konkreettiseen kehittämiseen. Keskustelu hämmensi meitä opinnäytetyöntekijöitä siinä määrin, että tulimme epävarmoiksi siitä, vastaisiko opinnäytetyömme Pienryhmäkoti Pihlan toimeksiantoa. Muutaman yhteydenottoyrityksen jälkeen saimme varmistuksen siitä, että alkuperäinen toimeksianto oli edelleen voimassa, ja että olimme menossa opinnäytetyömme kanssa oikeaan suuntaan. Sovimme myös uuden tapaamisen Pihlaan lokakuun 2013 loppuun.

Pienryhmäkoti Pihlan palautteesta sekä kansion osalta että perhetyön kysymyksen asettelun osalta teimme toivotut korjaukset ja lisäykset. Kansioon lisäsimme sukupuuhun merkit ja niiden selitykset sekä avasimme sukupuun käyttöä käytännön työhön. Kävimme myös, jälleen kerran, perhetyön koulutusmateriaalin läpi Pienryhmäkoti Pihlan osalta, pohdimme pienryhmäkodilta tullutta palautetta ja näistä näkökulmista laadimme muutaman tarkentavan kysymyksen ja lähetimme ne koko henkilökunnan vastattavaksi. Jo tapaamisen yhteydessä sovimme, että pienryhmäkodilta yksi ohjaaja kokoaa kaikkien vastaukset yhdeksi koosteeksi ja lähettää ne sähköpostilla meille opinnäytetyöntekijöille. Samalla lähetimme myös korjatun version perhetyön kansioista kommentoitavaksi.

Saimme pyytämämme koosteen Pihlan tämänhetkisestä perhetyöstä sähköpostitse, ja kirjoitimme sen pohjalta Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö -osion opinnäytetyöhömmme sekä perhetyön kansioon. Lokakuun lopulle sovitussa tapaamisessa paikalla oli Pihlasta vastaava ohjaaja. Tuossa tapaamisessa käytiin yhdessä vielä läpi Pihlasta tullut perhetyön kooste. Siihen tuli vielä lisäyksiä ja tarkennuksia, jotka korjattiin sekä opinnäytetyöhön että kansioon. Pyytämäämme palautetta kansiosta kokonaisuutena emme vielä saaneet ja sovittiin, että palaute kansiosta tulee sähköpostilla myöhemmin. Palautteen saimme marraskuun alkupuolella ja sen pohjalta totesimme, että perhetyön kansio on valmis.

7 ARVIOINTI

Tutkimuksen luotettavuutta tulee aina arvioida tutkimuksen päätyttyä. Samalla varmistetaan myös tutkimuksen laatu. Tämä tehdään useimmiten validiteetin ja reliabiliteetin avulla. Validiteetti tarkoittaa sitä, että tutkitaan oikeita asioita. Esimerkiksi jos mittari mittaa sitä, mitä sen pitääkin mitata, se on silloin validi. Reliabiliteetti puolestaan tarkoittaa mittausten pysyvyyttä ja tarkkuutta. Toisin sanoen jos tutkimus toistetaan, saadaan samat tulokset kuin ensimmäiselläkin kerralla. Luotettavuustarkastelun haaste on, että samat luotettavuusmittarit eivät sellaisenaan sovellu kaikkiin tutkimustyyppeihin. Esimerkiksi kvantitatiivisessa eli määrällisessä tutkimuksessa ne toimivat hyvin. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa sekä toiminta- ja kehittämistutkimuksessa niiden käyttö sellaisenaan ei puolestaan onnistu, sillä lähtökohtatilanteet ja tavoitteet ovat erilaiset. Esimerkiksi toimintatutkimus ei pyri yleistämään vaan muuttamaan tutkittavaa ilmiötä. (Kananen 2009, 87, 98.)

Kokonaan laadullista tutkimusta ei silti voi vapauttaa validiteetin tarkastelusta. Vaikka ilmiötä tutkitaankin laadullisessa tutkimuksessa sen omassa ympäristössä, siinä on silti kyse tiedon tuottamisesta erilaisten valintojen ja tulkintojen pohjalta ja myös tutkimusyhteisön tavasta käsitteellistää tutkimuskohde. Toisin sanoen kyse on siitä, tutkiiko tutkimus sitä, mitä se sanoo tutkivansa, ovatko tutkimuksen tuottamat käsitteet ilmiötä kuvaavia ja aineiston perustelemia sekä onko tieto tuotettu pätevästi ja päteekö tieto tutkimuskohteeseen. Lisäksi validiteetilla tarkoitetaan nykyään yhä useammin yleisesti koko tutkimuksen ja tutkimusprosessin arviointia eikä pelkästään tutkimustulosten ja todellisuuden jonkinlaista vastaavuutta. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 130–133.)

Teorian, kokemuksen ja ammattikäytäntöjen yhdistymisen opinnäytetyössämme esitämme kuviossa 5 (sivulla 42). Kuvio pyrkii tuomaan esille, miten olemme valinneet tutkimuksessamme esille tulevat käsitteet ja miltä pohjalta ne ovat muotoutuneet. Käsitteiden muodostumisen pohjalla ovat siis olleet koulutusmateriaalin aineisto, teorialat ja pienryhmäkodin henkilökunnan kokemus heillä toteutettavasta perhetyöstä. Erityisesti valmis koulutusmateriaali helpotti käsitteiden määrittelyä ja antoi suuntaviivat ja rajaukset opinnäytetyöllemme. Valmiista materiaalista pystyimme siis käsitteellistämään tutkimuskohteen. Teorioiden ja kirjallisuuden

pohjalta kävimme keskenämme keskusteluja ja reflektoimme niitä tulkintoja, joita teimme pienryhmäkodin henkilökunnan esille tuomista asioista. Nämä kaikki selkiyttivät osaltaan määritelmien rajausta sekä ohjasivat prosessimme kulkua. Perhetyö käsitteenä loi työllemme isommat kehykset, josta kohdensimme rajauksen nimenomaan lastensuojelun perhetyöhön.

Avohuollon ja välimaaston perhetyön kautta pääsimme sijaishuollon perhetyöhön, jossa opinnäytetyömme painopiste oli. Näin siksi, että toimeksiantajamme Pienryhmäkoti Pihla on yksityinen sijaishuollon yksikkö. Pihlassa on myös avohuollon tukitoimin sijoitettuja lapsia ja nuoria sekä jälkihuollossa olevia nuoria, joten luonnollisesti myös näiden käsitteiden määrittely oli opinnäytetyössä keskeistä. Pienryhmäkoti Pihlassa on käytössä omaohjaajamenetelmä, joka kaiken muun omaohjaajuustyön ohella työskentelee sijoitettujen lasten perheiden kanssa. Tähän omaohjaajatyöhön sisältyy myös vanhempien tukeminen vanhemmuudessa sekä lapsen verkostojen kanssa työskentely.

Työn edetessä Pienryhmäkoti Pihlasta saatu tieto täydensi ja vahvisti suuntaviivajamme. Pihlan henkilökunnan selkeä kuvaus heidän perhetyöstään vahvisti opinnäytetyön viitekehyksessä olevia käsitteitä ja niiden määrittelyä. Toisin sanoen henkilökunnan palaute vei työtämme eteenpäin ja antoi varmuutta siitä, että suunta oli oikea. Heikkilä ym. (2008, 55) toteavatkin, että olemassa olevalla ja kehittämistyössä tuotettavalla tiedolla on keskeiset roolit tutkivassa kehittämisessä. Lisäksi yhtä merkittävä rooli on organisaation henkilöstön mahdollisesti vuosien mittaisella työkokemuksella ja myös kehittämistyöstä saadulla kokemuksella.

Arviointia dokumentaatiosta

Laadukkaaseen tutkivaan kehittämiseen kuuluu suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, järjestelmällisyys, toiminnan ja menetelmien kriittinen arviointi sekä aikaisemman kokemuksen ja tutkimustiedon hyödyntäminen (Heikkilä ym. 2008, 55–57). Kananen (2009, 95) korostaa lisäksi menetelmien, tiedonkeruun ja tulosten tarkan dokumentaation tärkeyttä. Tarkan dokumentaation avulla ulkopuolisen arvioijan on mahdollista seurata tutkijan ajatuskulkua tutkimusprosessin eri vaiheissa. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 142) puolestaan puhuvat luotettavuuden parantamisen yhteydessä tutkimusprosessin julkisuudesta. Myös Ronkainen ym. (2011) korostavat sitä, että tutkimus itsessään täytyy kirjoittaa siten, että siitä näkyvät

keskeiset ratkaisut, lähtökohdat, toimintatavat sekä niiden perustelut ja toteutus. Näin tutkimuksen toteuttamista voidaan arvioida vähintään ratkaisujen loogisuuden, tutkijan refleksiivisyyden ja toteutuksen huolellisuuden pohjalta. (Ronkainen ym. 2011, 138–139.)

Opinnäytetyömme suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus ja johdonmukainen eteneminen tulevat selkeästi esille siinä, miten olemme aikatauluttaneet prosessiamme. Olemme pyrkineet pysymään aikataulussa sekä asettaneet itsellemme pieniä välitavoitteita saavuttaaksemme suurimman tavoitteemme, perhetyön kansion valmistumisen. Lähtökohtaisesti olemme pitäneet valmista koulutusmateriaalia luotettavana, joten sen kriittinen tarkastelu ei ole ollut tässä tutkimuksessa niin olennaista.

Olemme sen lisäksi perehtyneet perusteellisesti saatavilla olevaan kirjallisuuteen, ajankohtaisiin ja tuoreisiin tutkimuksiin ja selvityksiin perhetyön ja sijaishuollon perhetyön osalta sekä tarkastelleet tätä lähdemateriaalia kriittisesti. Samalla olemme hyödyntäneet aiempien tutkimusten tuloksia ja niistä saatuja tietoja omassa tutkimuksessamme. Läpinäkyvyyteen olemme pyrkineet opinnäytetyösämme käyttämällä kuvioita (kuvio 6 Kehittämishankkeen prosessikuvaus, sivu 45) ja kirjoittamalla ne auki sanallisesti. Kuviot tuovat raporttiin rytmiä ja helpottavat lukijaa hahmottamaan opinnäytetyömme kokonaisuutta. Läpinäkyvyys tulee esille myös siinä, että kuvaamme avoimesti opinnäytetyöprosessin etenemistä. Nämä tekemämme ratkaisut auttavat mielestämme osaltaan ymmärtämään kehittämistoiminnan syklisyyttä sekä niiden etenemistä ja näin lisänneet tutkimuksemme luotettavuutta.

Olemme saaneet palautetta liian laajan ja ehkä laveankin kehittämishankkeen prosessin kuvauksesta. Olemme joiltakin osin tiivistäneet sitä, mutta opinnäytetyön tarkan dokumentaation vuoksi ja luotettavuuden varmistamiseksi opinnäytetyön prosessikuvaus halutaan tuoda tässä laajuudessa esille.

Arviointia eettisyydestä

Tutkimuksen eettiseen pohdintaan kuuluu, että tutkija selkeyttää, kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan ja miksi tutkimukseen ryhdytään, toisin sanoen mikä on sen yhteiskunnallinen merkittävyys. Nämä eettiset kannanotot tulevat esille tutkimuksen tarkoituksen selvittämisessä ja tutkimustehtävän muotoilussa. (Tuomi ym.

2009, 129.) Olemme tehneet opinnäytetyömme toimeksiantona Pienryhmäkoti Pihlaan. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tehdä läpinäkyväksi Pienryhmäkoti Pihlan työskentely perheiden kanssa sekä kehittää yksikössä tehtävää perhetyötä. Tutkimus on siis tehty heidän toiveestaan, tarpeestaan ja heidän ehdoillaan. Pienryhmäkoti Pihla toivoi käytännönläheistä, arkista työvälinettä perheiden kanssa työskentelyn tueksi. Toimeksiantajalla oli siis selkeä tarve kehittää omaa perhetyötään. Meidän osuutemme tästä kehittämistoiminnasta oli tuottaa kehittämishankkeena pienryhmäkodin arkiseen käyttöön heidän toivomansa perhetyön kansio.

Mielestämme tämä perhetyön kansio hyödyttää tässä yksikössä yksittäisen työntekijän työtä, koska heillä perhetyön tekeminen profiloituu omaohjaajaan. Lisäksi se hyödyttää koko työyhteisöä, koska se antaa yhtenäisen ja selkeän välineen perheiden kanssa työskentelyyn ja antaa läpinäkyvyyttä heidän tekemäänsä perhetyöhön. Heikkilä ym. (2008, 24) ovatkin sitä mieltä, että kehittämishankkeessa tutkimusta voidaan käyttää tutkimustiedon välittämiseen tai siirtämiseen käytännön toimintaan. Toisaalta tutkimustietoa voidaan käyttää apuna muokattaessa työkaluja kehittämistyöhön. Lisäksi kehittämistyön tuloksia arvioidessa voidaan tutkimuksen avulla lisätä ymmärrystä.

Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkija noudattaa eettisesti kestäviä – toisin sanoen tiedeyhteisön hyväksymiä – tiedonhankintamenetelmiä ja tutkimusmenetelmiä. Lisäksi hän osoittaa tutkimuksessaan tutkimusmenetelmien, tiedonhankinnan ja tutkimustulosten johdonmukaista hallintaa. (Vilkkä 2005, 30.) Mielestämme opinnäytetyössämme käytetty kehittämistutkimus tutkimusmenetelmänä on sopiva ja käyttökelpoinen, koska tässä opinnäytetyössä kehittämistyön haasteet nousevat käytännön tarpeista.

Arviointia palautteen hyödyntämisestä

Ronkaisen ym. (2011, 135–136) mukaan tutkija ei yksin pysty arvioimaan tuottaansa tietoa, sillä arviointi edellyttää etäisyyttä. Luotettavaan arviointiin tarvitaan siis yleisö, muita tutkijoita sekä erilaisia tutkimustiedon käyttäjiä. Kananen (2009, 99) toteaa lisäksi, että kehittämistutkimuksen periaatteisiin kuuluu se, että arvioinnin suorittavat ne, joita tutkittava ja kehitettävä ilmiö koskee.

Opinnäytetyön luotettavuuden varmistamiseksi ja vahvistamiseksi kävimme vuoropuhelua sekä ohjaavan opettajan että opponoijan kanssa työmme eri vaiheissa. Halusimme ottaa palautteen avoimin mielin vastaan ja muokkasimme työtämme reflektion avulla sen pohjalta. Halusimme ja myös saimme rehellistä arviointia työmme painopisteistä ja suunnasta, ja se auttoi meitä pysymään oikeassa suunnassa tavoitteisiin nähden. Pyysimme prosessin aikana useamman kerran palautetta myös toimeksiantajalta ja heidän korjausehdotustensa pohjalta muokkasimme perhetyön kansiota heidän toiveitaan vastaavaksi.

Arviointia tavoitteiden saavuttamisesta, hyödynnettävyydestä ja siirrettävyydestä
Kehittämistutkimus ei pyri yleistämään, vaan se pyrkii saamaan aikaan muutoksen vain kehittämisen kohteena olevaan ilmiöön. Arviointi toteutetaan vertaamalla tuloksia hankkeen omiin tavoitteisiin. Toisin sanoen, jos ongelma onnistutaan kehittämishankkeen avulla joko poistamaan kokonaan tai pienentämään sen vaikutuksia, on toimintatutkimus onnistunut. (Kananen 2012, 43; 2009, 99.) Ojasalon, Moilasen ja Ritalahden (2009, 65) mukaan kehittämistutkimuksen tavoitteena on sitoa teoreettiseen tietoon sekä käytännön ongelma että sen ratkaisu. Ongelman ratkaisun täytyy olla käyttökelpoinen ja toimiva, mahdollisesti myös siirrettävissä muihin organisaatioihin. Tällöin täytyy kuitenkin huomioida asiayhteys. Siirrettävyys ei ole laadullisen tutkimuksen varsinainen tarkoitus ja usein se voidaan todeta vasta myöhemmin. Lisäksi siirrettävyyden selvittäminen saattaa vaatia lisätyötä ja -tutkimuksia.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tehdä näkyväksi Pienryhmäkoti Pihlan perheiden kanssa tehtävä työ sekä kehittää osaltaan kyseisen pienryhmäkodin perhetyötä. Opinnäytetyön tavoitteena puolestaan oli koota Pienryhmäkoti Pihlaan toimiva ja arkikäyttöön soveltuva perhetyön kansio työntekijöiden työn tueksi ja perehdytyksen osana. Kun peilaamme opinnäytetyön tulosta eli kansiota sekä raportointia kehittämishankkeen tarkoitukseen ja tavoitteisiin, olemme mielestämme onnistuneet saavuttamaan asetetut tavoitteet. Teoriasisältö ja kansio muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden ja ovat vahvasti sidoksissa kehittämishankkeen tavoitteisiin.

Perhetyön kansio on käyttökelpoinen, muunneltavissa ja muokattavissa oleva. Siitä on sekä sähköinen versio että kansioon koottu paperiversio. Muutokset kansioon sisältöön on näin ollen helppo tehdä kumpaankin. Samasta syystä kansiossa

ei myöskään ole sivunumeroita. Kansion sisällä olevat päälehdet ovat laminoituja, jolloin oikean kokonaisuuden löytäminen kansioista on helppoa. Kansiossa olevat menetelmät ovat yleisesti käytettyjä ja tuttuja menetelmiä perhetyössä, joten lisämateriaalin liittäminen kyseisen menetelmän ohkeen on myös helppoa. Kansiossa olevia perhetyön menetelmiä voidaan käyttää erikseen ja kansioista voidaan kopioida halutut sivut. Esimerkiksi sekä vanhempien että itsenäistyvän nuoren roolikarttojen päärooleja voidaan käyttää erikseen, tilanteen mukaan.

Perhetyön kansio on tehty nimenomaan Pienryhmäkoti Pihlan tarpeisiin ja heidän perhetyönsä lähtökohdista. Tästä syystä siirtäminen sinällään ei ehkä ole mahdollista muihin sijaishuollon yksiköihin. Kansiota voidaan kuitenkin hyödyntää pohjana muuallakin sijaishuollossa muokaten sitä ja ottamalla huomioon kunkin yksikön omat tarpeet ja lähtökohdat.

Perhetyön kansio on tallennettu Theseukseen, opinnäytetyön ohkeen. Sitä ei liitetty suoraan liitteeksi opinnäytetyöhön sekä teknisten rajoitteiden että laajuutensa vuoksi. Pihlaan toimitettavan kansion sähköisessä versiossa on mukana myös opinnäytetyömme raporttiosuus pdf-muodossa.

8 POHDINTA

Kehittämishankkeen ja prosessin onnistumisesta. Totesimme jo tutkimusmenetelmää pohtiessamme, että kehittämistutkimus on oivallinen työkalu, jos työelämässä pyritään muutoksiin ja tätä kautta parempiin tuloksiin. Vain silloin saadaan aikaan todellinen muutos, kun muutos lähtee itse työntekijöistä. Tämä vaatii kuitenkin sekä toimijoiden että toimeksiantajan sitoutuneisuutta työhön koko prosessin ajaksi. Oma sitoutuminen näkyi vahvana motivaationa perehtyä syvällisemmin perhetyöhön ja varsinkin sijaishuollon perhetyöhön. Myös se, että voimme olla mukana jossain ”suuremmassa” työn kehittämisessä, vahvisti osaltaan sitoutumistamme ja motivaatiotamme.

Kehittämishanke on usein väliaikainen ja ainutkertainen ja ajattelimme, että kun työmme toteutetaan hankkeena, se lisäisi toimeksiantajan sitoutuneisuutta. Mielestämme on ylipäätään tärkeää osallistuttaa ja sitouttaa työryhmän jäseniä oman työnsä kehittämiseen. Se taas onnistuu vain yhteisen kokemuksen ja ajatusten jakamisen kautta. Meille oli nimetty opinnäytetyöstämme vastaava ohjaaja Pihlassa ja hänellä oli suurin vastuu saada muut sitoutumaan tähän hankkeeseen. Oman tulkintamme mukaan kuitenkin esimerkiksi Pihlan perhetyön määrittely oli vain muutaman työntekijän näkemys asiasta, joten luotettavuus saattoi tältä osin kärsiä.

Kehittämishankkeen tai -tutkimuksen tunnuspiirteisiin kuuluu työn muodostuminen sykliseksi prosessiksi, jossa syklit seuraavat toisiaan. Olimme optimistisesti työmme alussa ajatelleet, että jo kehittämishanke itsessään luo prosessimaisen ja syklisen etenemisen, jossa suunnittelu, toiminta ja arviointi kietoutuvat työhömmö luonnostaan ohjaten siten työskentelymme kulkua oikeaan suuntaan. Tämä osoitautui kuitenkin ennakoitua haasteellisemmaksi. Syklisyyden hahmottuminen opinnäytetyöprosessin kokonaisuudessa oli ensin hankalaa. Työmme prosessimaisuus avautuikin meille vasta raportin kirjoittamisen loppupuolella. Mielestämme kehittämistutkimukselle tyypillinen syklinen prosessi työssämme onnistui loppujen lopuksi hyvin.

Olimme aloittaneet opinnäytetyömme prosessoinnin jo vuoden 2012 syksyllä. Kevään 2013 aikana työstimme opinnäytetyömme teoriaa, luimme kirjallisuutta ja

tutkimme mielenkiinnolla monenlaisia tutkimuksia ja selvityksiä. Pyrimme olemaan myös aktiivisesti yhteydessä Pihlaan. Varsinainen raportin kirjoittaminen ja perhetyön kansion tekeminen painottui syksylle 2013. Olemme tyytyväisiä aika-
taulutukseemme ja siihen, että se piti, vaikka kesällä tuli pitkä tauko koko prosessiin. Syksyllä aloittaessamme jälleen työstämään hankettamme totesimme kesätauon tehneen hyvää; pystyimme tarkastelemaan kriittisemmin ja uusin silmin opinnäytteemme siihen astista tuotosta.

Tuloksiin vaikuttavista tekijöistä. Olimme jo opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa ja ottaessamme toimeksiannon vastaan ennakoineet mahdollisia eteen tulevia haasteita. Opiskelujen, töiden ja perheen yhteensovittaminen jo itsessään oli haaste. Myös yhteisen ajan löytyminen Pihlan kanssa ei tahtonut monista yrityksistä huolimatta onnistua. Tämä osaltaan loi haastetta hahmottaa Pihlan perhetyötä heidän omasta näkökulmastaan. Yhteistyö saattoi osoittautua haasteelliseksi siksi, että olimme ulkopuolisia opinnäytetyön tekijöitä Pihlan arjessa, yhteistyömme rakentui sähköpostien varaan ja olimme täysin sen tiedon varassa, mitä Pihla meille tuottaa. Veimmeikin kehittämishankettamme eteenpäin Pihlan resurssien, sieltä saadun tiedon, omien tulkintojen sekä kulloisenkin tilanteen mukaan.

Pohdimme opinnäytetyömme loppuvaiheessa, mitä meidän olisi pitänyt ottaa enemmän huomioon, jotta olisimme päässeet vielä parempaan ja toisiamme hyödyttävään vuoropuheluun. Ehkä asioiden vieläkin paremmalla ja kohdennetulla suunnittelulla ja itsestänselvyyksien ääneen lausumisella olisimme onnistuneet vastaamaan yhteistyön haasteisiin. Tällä olisi vahvistettu työmme luotettavuutta entisestään.

Edellä mainittu tuli esille hyvin konkreettisesti opinnäytetyömme loppuvaiheessa, kun kävimme Pihlassa. Toimme jälleen esille toiveen siitä, että Pihlan työntekijät kirjaisivat heidän perhetyötään ylös. Saimme palautetta, että kysymys avata heidän perhetyötään on aivan liian laaja ja se pitäisi pilkkoa osiin niin, että jokainen heillä ymmärtäisi perhetyön käytännössä. Olimme pitäneet hyvin itsestään selvänä sitä, että Pihlassa jokainen tietää, mitä heidän oma perhetyönsä sisältää, millaisia perhetyön muotoja he käyttävät ja mitä menetelmiä he haluavat työnsä tueksi. Odotimme usean kuukauden vastauksia näihin kysymyksiin ymmärtämättä kuitenkaan, että kysymys perhetyöstä oli liian laaja hahmottaa.

Olimme myös ajatelleet, että Pihlan henkilökunnalla on käsitys siitä, mitä he kansiolta haluavat. Tämän tapaamisen jälkeen teimme perusteellista reflektointia tykönämme ja olimme jo epävarmoja siitä, vastaako opinnäytetyömme lainkaan toimeksiantajan toivetta. Luotimme kuitenkin hyvin vahvasti annettuun toimeksiantoon ja pidimme sen kirkkaana mielessämme, kun jatkoimme opinnäytetyötämme. Tosin varmistimme toki Pihlasta, että jo tehty työ vastaa heidän toimeksiantoaan, ja että voimme sen pohjalta jatkaa sekä kansion loppuun tekemistä että varsinaisen opinnäytetyön viimeistelyä.

Oma, välillä hyvinkin tiukka ja kriittinen reflektointi auttoi meitä työn eteenpäin viemisessä. Työtämme ohjasi reflektiivinen työote ja me opinnäytetyöntekijät kävimme keskenämme jatkuvaa vuoropuhelua sekä teoriaan että oppimiseen liittyen. Tätä reflektiivisyyttä sisällyttimmekin koko opinnäytetyömme eri vaiheisiin, sillä jouduimme tekemään joissain kohdin tulkintojen pohjalta ratkaisujamme. Pyrimme kuitenkin olemaan koko prosessin ajan objektiivisia, mikä ei olisi onnistunut ilman kriittistä ja arvioivaa työotetta. Tosin loppua kohden, kun raportti oli jo melkein valmis ja kansio loppuun työstetty, pohdimme sitä, että vaikka erilaisia valintoja ja perusteluja tulee ja pitääkin pohtia kriittisesti, liika jossittelu on tarpeetonta. Karkeasti sanoen, jos tavoite on saavutettu ja tutkimustehtävään on saatu vastaukset, voidaan olla tyytyväisiä.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuoda näkyväksi Pienryhmäkoti Pihlan perhetyö ja tehdä kehittämishankkeena perhetyön kansion heidän perheiden kanssa työskentelyn tueksi. Uskomme, että kansio lisää Pienryhmäkoti Pihlan henkilökunnan mahdollisuuksia pohtia ja reflektoida vieläkin laajemmin ja syvällisemmin heidän perhetyötään. Uskomme myös, että tämä valmis tuotos antaa suuntaviivoja Pienryhmäkoti Pihlan perhetyölle sekä tuo esille sen, mitä perhetyö Pihlassa on ja miten sitä siellä toteutetaan. Perhetyön kansio tuo myös läpinäkyvyyttä Pienryhmäkoti Pihlan perhetyöhön niiltä osin, kuin se heidän tuottamanaan näyttäytyy.

Tavoitteenamme oli tehdä hyvin helppolukuinen ja helposti käteen tarttuva kansio, johon Pihlan henkilökunta voi lisätä omia ajatuksiaan, toimivaksi koettuja perhetyön menetelmiä ja poistaa tarvittaessa toimimattomat ja pölyntyvät perhetyön menetelmät. Perhetyön kansiota voidaan käyttää perehdytyksen osana, kun halutaan nopeasti ja yhdestä lähteestä antaa tietoa Pienryhmäkoti Pihlan toimin-

nasta, tavoista ja toimintaa ohjaavista arvoista sekä heidän perhetyöstään ja menetelmistä työn tukena. Kansioon on myös lyhyesti, johdantotyyppisesti kirjattu perhetyöstä ja sijaishuollon perhetyöstä omat kappaleet perhetyön moninaisuutta avaamaan.

Perheen jälleenyhdistämisestä. Sijaishuoltopaikkojen työskentely lasten ja heidän perheiden kanssa on yleensä perheen jälleenyhdistämiseen tähtäävää toimintaa. Tähän jo lakikin velvoittaa. Jos huostassa olevan lapsen tai nuoren kohdalla voidaan ajatella kotiin palaamista, tulee se tehdä suunnitelmallisesti, pitkäjänteisesti ja yhteistyössä niin, että kaikki osapuolet voivat sitoutua suunnitelmaan. Tämä edellyttää sitä, että esimerkiksi vanhempien asiakassuunnitelmiin tulee kirjata, mitä vanhempien tilanteessa täytyy muuttua, että lapsen kotiuttaminen olisi mahdollista. Kotiuttaminen ei voi tapahtua lyhytaikaisten muutosten varassa. Mielenkiintoista on pohtia, mikä on sijaishuoltopaikkojen rooli ja vastuu perheiden jälleenyhdistämiskäytännössä.

Lapsen sijoitus on aina tasapainoilua sijoituksen väliaikaisuuden, turvallisen arjen sekä kiintymyssuhteiden muodostumisen välillä. Lapsella saattaa olla takanaan pitkä sijoitus, vahva kiintymysside sijoituspaikkaan tai vanhempien sitoutuminen omaan kuntoutukseen on voinut olla heikkoa jo vuosien ajan. Erilaisissa tutkimuksissa onkin tullut esille, että harvoin lapsi kuitenkaan tullaan sijoittamaan takaisin omaan biologiseen perheeseen. Tällöin perheiden jälleenyhdistäminen voisi perustua myös pohdintaan, miten vanhemmat voisivat parhaiten tukea lapsensa kasvua ja kehitystä yhteistyössä sijaishuoltopaikan kanssa.

Mielenkiintoista on ollut seurata myös keskustelua pysyvän huostaanoton mahdollisuudesta Suomessa. Tällä hetkellä laki ei mahdollista lapsen pysyvää huostaanottoa. Mediassa asia on nostettu esille sen jälkeen, kun vuoden 2012 keväällä perheen jälleenyhdistäminen epäonnistui ja johti lapsen kuolemaan. Asiasta on käyty vilkasta keskustelua sekä mediassa että eduskunnassa myös tänä syksynä, kun sosiaali- ja terveysministeriön selvitystyöryhmän loppuraportissa (2013) pohdittiin pysyvän huostaanoton mahdollisuutta. Lastensuojelun Keskusliitto on ottanut myös asiaan kantaa ja pitää sitä selvittämisen arvoisena asiana. Asiaan liittyy luonnollisesti paljon eettistä pohdintaa, mutta jo se, että asiasta keskustellaan, on hyvä asia. Pysyvä huostaanotto ainakin estäisi lapsen pompottelun sijaishuollon ja

biologisten vanhempien välillä. Tällöin lapselle voitaisiin taata kaiken puolinen kasvurauha sijoituspaikassaan.

Vanhemmuuden tukemisesta. Uusi lastensuojelulaki korostaa vanhempien kanssa tehtävää suunnitelmallista työtä sijaishuollon aikana. Samalla laki haastaa kehittämään uusia käytäntöjä ja uusia muotoja perheiden kanssa työskentelyyn ja vanhemmuuden tukemiseen. Vanhempien tukemista ja vanhemmuuden vahvistamista pidetään tärkeänä monestakin syystä, eikä vähiten siksi, että lastensuojelulain mukaan sijaishuollon tavoitteissa tähdätään perheiden jälleenyhdistämiseen. Vanhemmuuden vahvistuminen näkyy todennäköisesti pitkällä aikavälillä vanhempien elämänhallinnan ja arjen toimivuuden vahvistumisena. Se näkyy myös vanhempien voimavarojen lisääntymisenä ja ennen kaikkea se näkyy vastuunottona omasta ja lapsen elämästä. Lasten kotiutuminen ja perheiden jälleenyhdistyminen on usein juuri vanhempien kuntoutumisen varassa.

Uusi lastensuojelulaki edellyttää vanhemmuuden tukemiseksi vanhemmille tehtävää asiakassuunnitelmaa silloin, kun lapsi on otettu huostaan. Miten sitten vanhemmille tehtävät asiakassuunnitelmat näkyvät sijaishuollon puolella, lapsen sijoituspaikassa? Tuntuu ristiriitaiselta, että vanhemmille tehtäisiin asiakassuunnitelma, mutta siinä ei olisi yhtymäkohtia esimerkiksi lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan. Ajatellaan, että lapsen asiat ja hoito hoituvat sijoituksella, mutta resursseja kohdata koko perhe ei ole tai osataanko sen tärkeyttä aina edes ymmärtää sijoittajan taholta. Koska lapsen etua pidetään etusijalla, resursseja vanhempien kanssa työskentelyyn ei liikene. Saatetaan myös ajatella, että lapsen sijoituspaikalla on enemmän tuntemusta vanhempien arjesta, ja näin ollen vanhempien tukeminen lankeaa kuin luonnostaan sijaishuollon harteille. Syytä on myös pohtia, ovatko sijaishuoltopaikat omalta osaltaan edesauttaneet vallitsevaa tilannetta vanhemmuuden tukemisen osalta.

Kehittämisehdotuksista. Monissa lukemissamme uudemmissa tutkimuksissa ja selvityksissä (esimerkiksi Hoikkala & Heinonen 2013; Valtiontalouden tarkastuskertomus 2012; Hovi-Pulsa 2012; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010) viitataan lastensuojelulain (2007/417) velvoittamaan perheen jälleenyhdistämiseen. Samaisissa tutkimuksissa ja selvityksissä tuodaan esille myös, että hyvin harvoin vanhempien tukemiseksi laaditaan erillistä lain velvoittamaa asiakassuunnitelmaa ja

vielä harvemmin lapsen sijoituksesta vastaava taho on niiden sisällöistä tietoinen. Jotta perheen jälleenyhdistämisestä voidaan edes puhua, olisi kohtuullista ja välttämätöntäkin että sekä lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelma että vanhemmalle mahdollisesti tehty asiakassuunnitelma kohtaisivat jossain vaiheessa, esimerkiksi lapsen hoitoneuvottelujen yhteydessä. Tämä edellyttää monen eri toimijan avointa ja lapsen etua ajattelevaa yhteistyötä. Hyvä tutkimuksen aihe voisikin olla se, miten yli sektorirajojen tehtävä yhteistyö, esimerkiksi lastensuojelun ja päihdepalvelujen välillä, voisi käytännössä toimia.

Sijaishuoltoapaikoille on - joko tahtomattaan tai tarkoituksella - säilytetty hyvin pitkälti sijoitettujen lasten vanhempien tukeminen. Sijaishuoltoapaikat tekevät hyvin monenkirjavasti ja omista lähtökohdistaan käsin perhetyötä lasten ja heidän vanhempiansa kanssa. Pohdimmekin, miten tätä sijaishuollon perhetyön vaikuttavuutta voitaisiin arvioida ja mitata perheen jälleenyhdistämisnäkökulmasta suhteessa tehtyyn perhetyöhön ja vanhemmuuden tukemiseen, entä miten jälleenyhdistämisvelvoite näkyy sijaishuollon perhetyössä.

Pienryhmäkoti Pihlan kanssa käydyissä keskusteluissa on noussut esille heillä tehtävän perhetyön kokonaisuuden syventäminen ja kehittäminen myös jatkossa. Esimerkiksi perhetyön mallin kehittäminen saattaisi lisätä Pihlan perhetyön yhtenäisyyttä ja antaa henkilökunnalle vielä selkeämmät suuntaviivat perhetyön toteuttamiselle.

Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön fokuksessa on heille sijoitettujen lasten ja nuorten perheet sekä vanhemmuuden tukeminen lapsen sijoituksen aikana. Se, miten vanhemmat näkevät ja kokevat heidän kanssaan työskentelyn ja vanhemmuuden tukemisen, entä miten yhteistyötä voitaisiin vielä vahvistaa, toisi omalta osaltaan lisäarvoa Pihlan perhetyön sisältöön.

LÄHTEET

- Aaltonen, T. 2011. Lastenkotilapsen elämäntarina eheämmäksi – Pelastakaa Lapset ry:n Silta-projekti – sosiaalityöntekijöiden kokemuksina. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto [viitattu 12.11.2013]. Saatavissa: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82317/gradu04860.pdf?sequence=1>
- Aho, M. 2009. Vanhemmuuden roolikartta omaohjaajan hyvänä työkäytännönä Halikon perhetukikeskuksessa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 81–92.
- Back, N. 2013. Pienryhmäkoti Pihlan johtajan sähköposti opinnäytetyöntekijöille 31.3.2013.
- Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.
- Barkman, J. 2007. Vahvuuskortit. Artikkelit 1.10.2007. Pesäpuu ry [viitattu 1.10.2013]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/vahvuuskortit/>
- Barkman, J. 2013. Lasten ja nuorten elämäntarinan äärellä. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy, 273–283.
- Grönroos, H. & Sundqvist, N. 2012. Perhetyömalli Pienryhmäkoti Kastanjaan. Sijaishuollon perhetyön kehittämishanke. Opinnäyte (YAMK). Lahden ammattikorkeakoulu [viitattu: 21.10.2013]. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/51697>
- Halonen, H-L. 2013. Kooste Pienryhmäkoti Pihlan perhetyön sisällöstä. Sähköposti opinnäytetyöntekijöille 28.10.2013.

- Healy, K. 2012. *Social Work Methods and Skills. The Essential Foundations of Practice*. Palgrave Macmillan. Great Britain: the MPG Books Group, Bodmin and King's Lynn.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. *Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus- ja kehittämishankkeisiin terveysalalla*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Heinjoki, H., Heinonen, H., Kiiskinen, P., Mikkola, K., Ollila, K. & Peitsalo, P. 2005. *Tavoitteena hyvä sijoitus – haaste avohuollon ja sijaishuollon yhteistyölle*. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. *Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa*. Lastensuojelun Keskusliitto. *Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 31–44.
- Heino, T. Berg, K. & Hurtig, J. 2000. *Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä*. Stakes 14/2000. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Heino, T. 2008. *Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset*. *Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle*. Työpapereita 9/2008. Stakes. Helsinki: Valopaino Oy.
- Heinonen, H. 2011. *Sadoissa verkoissa sukkulointia – kumppanuudet sijaishuollossa*. Lastensuojelun Keskusliitto [viitattu 6.11.2013]. Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/935/Sadoissa_verkoissa_sukkulointia_Kumppanuudet_sijaishuollossa.pdf
- Helminen, M-L. & Iso-Heiniemi, M. 1999. *Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas*. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Hietala, M. 2012. *Takaisin kotiin. Kotiuttamismalli Lahden Lastensuojelupalveluiden sijaishuoltoon*. Opinnäyte (YAMK). Lahden ammattikorkeakoulu [viitattu 7.11.2013]. Saatavissa: https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/49865/Hietala_Marja.pdf?sequence=2

- Hoikkala, S. & Heinonen, H. 2013. Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki: Kinesis Oy/ Veikko Anttila [viitattu 7.11.2013]. Saatavissa: http://www.lskl.fi/files/1990/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa
- Hoskola, A. & Korhonen, M. 2013. Perhetyön kansio Pienryhmäkoti Venlaan. Opinnäyte. Lahden ammattikorkeakoulu [viitattu 21.10.2013]. Saatavissa: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/60050>
- Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen perhetyö. Strukturoitua avoimuutta. Licensiaatintutkimus. Itä-Suomen yliopisto [viitattu 20.10.2013]. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120001/urn_nbn_fi_uef-20120001.pdf
- Hurtig, J. 2003. Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Ijäs, K. 2012. Sukupuu. Avain oman elämän ja perheen ymmärtämiseen. Helsinki: Kustannus – Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. 2., uudistettu painos. Edita. Helsinki
- Kaikko, K. & Friis, L. 2009. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 76–88.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.
- Kananen, J. 2009. Toimintatutkimus yritysten kehittämisessä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu: Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja -sarja.
- Karppinen, S. 2001. Lapsen henkilökohtainen hoito ja huolenpito lastensuojelulaitoksessa: omahoitajamenetelmä. Teoksessa Tervonen-Arnkil, K.

(toim.). Vaikeahoitoisten lasten ja nuorten hoitomenetelmiä lastensuojelulaitoksissa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 16. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 14–21.

Kaskia, N. 2012. Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Teoksessa Ylitalo, P. (toim.). Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino, 33–38.

Kesthely, M. 2006. Jag vill att ni hämtar min mamma... Villkor för familjearbete för ungdomar inom institutionsvården. Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen. Stockholms universitet [viitattu 6.11.2013]. Saatavissa: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:189398/FULLTEXT01.pdf>

Kiiskinen P. (toim.) 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanemedia.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. Silta-kolmion osapuolet. Teoksessa Kiiskinen P. (toim.) 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanemedia, 11–14.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. Merkityksen, tunteiden ja eheytyksen näkökulma Silta-työssä. Teoksessa Kiiskinen P. (toim.) 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanemedia, 33–37.

Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. 2013. Eikö tämä ole jo nähty: mitä ihmeellistä on Silta-mallissa. Teoksessa Kiiskinen P. (toim.) 2013. Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Helsinki: Hanemedia, 85.

Klap, K. 2005. Perheen merkitys sijoitetun lapsen kuntoutumisprosessissa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.). Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun Kes-

kusliitto ry. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy, 79–107.

Kujala, V. 2006. Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen [viitattu: 24.3.2013]. Helsinki. Sininauhaliitto ry. Saatavissa: http://www.ecredo.fi/sininauhaliitto/data/liitteet/eep_opas_biologisten_vanhempien_tukeminen.pdf.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehitystarpeista. Lastensuojelun kehittämisohjelma [viitattu 22.3.2013]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf>

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.

Laaksonen, S. 2004. Huostaanoton, sijaishuollon ja jälkihuollon laatu. Teoksessa Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 256–264.

Lastensuojelulaki 2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavissa: www.finlex.fi

Lastensuojelun käsikirja. 2012 [viitattu 24.3.2013]. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/Lastensuojelu/>

Mattsson, A. 2009. Perhepäivällä ja –leirillä toimivaa vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä luomassa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 104–112.

Mikkola, M. 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 77–84.

- Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytännönä – jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 6/2007. Heikki Waris -instituutti [viitattu 10.11.2013]. Saatavissa:
http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf
- Niemelä, E. 2005. Suunnitelmat lastensuojelun laatua tukemassa. Teoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Lastensuojelun Keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 45–56.
- Nätkin, R. & Vuori, J. 2007. Perhetyön tieto ja kritiikki. Johdanto perhetyön muuttuvaan kenttään. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 7–38.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Palonperä, E. & Lehto, S. 2009. Tavoitteena jaettu ymmärrys – avoimen dialogin verkostokokous lastensuojelutyössä. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 46–66.
- Pesäpuu ry. 2013. Toiminnalliset välineet [viitattu 3.11.2013]. Saatavissa:
<http://www.pesapuu.fi/evaskori/toiminnalliset-valineet/>
- Pienryhmäkoti Pihla. 2013a. Arvot [viitattu 11.11.2013]. Saatavissa:
www.pienryhmakotipihla.fi
- Pienryhmäkoti Pihla 2013b. Kotisivut [viitattu 11.11.2013]. Saatavissa:
www.pienryhmakotipihla.fi
- Pietilä-Hella, R. 2006. Perhekeskus – kohtaamisen tila ja paikka. Teoksessa Helminen, J. (toim.). Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työmonimuotoisissa perhesuhteissa. Juva: PS-kustannus, 63–78.

Pitkänen, M. 2011. Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja n. 26.

Puustinen-Korhonen, A. & Pösö, T. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasia-valtuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. Helsinki: Kuntaliiton paino [viitattu 6.11.2013]. Saatavissa: <http://www.lapsiasia.fi/julkaisut/2010>

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 202–212.

Pösö, T. 2007. Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.). Perhetyön tieto. Tampere: Vastapaino, 65–82.

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki; WSOYpro Oy.

Saarnio, T. 2004. Perhetyö lastensuojelussa. Teoksessa Puonti, A., Saarnio T. & Hujala, A. (toim.). Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 240–255.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Seikkula, J. 1994. Sosiaaliset verkostot. ammattiauttajan voimavara kriiseissä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Seppänen, P., Hansen, M., Janhunen, T., Kytöpuu, K., Salo, S., Seppänen, S., Tapio, N. & Vilen, M. 2010. Perhetyön työkalupakki täydentyy. Teoksessa Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen R. (toim.). 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Painopaikka Oy Nord Print Ab, 208–257.

Sinkkonen, J. & Pihlaja, P. (toim.). 2000. Ulos umpikujasta – miten auttaa tunnehäiriöistä lasta? Juva: WS Bookwell Oy.

- Timonen-Kallio, E. 2010. Umbrella -käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50. Turku: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.
- Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajana. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.). Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 7–18.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print
- Tuloksellisuustarkastuskertomus. Lastensuojelu. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomus 2012. Helsinki: Edita Prima Oy [viitattu 21.10.2013]. Saatavissa: http://www.vtv.fi/files/3161/06_2012_lastensuojelu_netti.pdf
- Tuokko, T. & Kallio, T. 2009. Käytännön kokemuksia vanhemmuuden roolikartan käytöstä päihdeongelmaisten perhehoidossa. Teoksessa Rautiainen, M. (toim.). Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovela. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Hakapaino Oy, 90–93.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuovila, P. 2001. Eheänä elämään. Lastenkoti korjaavana kokemuksena. Projektiraportti. Julkaisu 2001. Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry.
- Uusimäki, M. 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu: Oulun kaupungin painatuskeskus.
- Valtakunnalliset sijaishuollon laatukriteerit. 2004. Lastensuojelun keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 18. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Valtakunnalliset sijaishuollon päivät 1.–2.10.2013 Tampere. Lastensuojelun Keskusliitto [viitattu 6.11.2013]. Saatavissa: <http://www.lskl.fi/tampere2013>

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Itsenäistyvän nuoren roolikartta [viitattu 12.11.2013]. Saatavissa: <http://www.vslk.fi/index.php?id=21>

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. 2013. Vanhemmuuden roolikartta [viitattu 12.11.2013]. Saatavissa: <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Vepsäläinen, S. 2013. Haastattelu Pienryhmäkoti Pihlassa 30.10.2013.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki; Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vogt, I. 2005. Lastensuojelun ja laitoshuollon toimintakäytännöt ja -muodot. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. D Työpapereita 20. Helsinki. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Vuorelan laatukäsikirja. 2008. Vuorelan koulukoti. Saatavissa: http://www.vuorelankoulukoti.fi/vuorela/laatukasikirja/Vuorelan_koulukodin_laatu_kasikirja.pdf

Widerberg, K. 2011. Memory Work: Exploring Family Life and Expanding the Scope of Family Research. *Journal of Comparative Family*. Vol 42, issue 3. 329–334.

Ylitalo, P. 2011. Vanhemmuuden roolikartta. Teoksessa Ylitalo, P (toim.). Roolikartta vanhemmuuden, parisuhteen ja itsenäistymisen tueksi. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino, 9–20.

